

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra politologie

Jakub Pártl

**Nizozemský volební systém a tzv.
nizozemská varianta
volební reformy v ČR**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Jakub Pártl**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

PÁRTL, Jakub. *Nizozemský volební systém a tzv. nizozemská varianta volební reformy v ČR*. Praha, 2011. 71 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce „*Nizozemský volební systém a tzv. nizozemská varianta volební reformy v ČR*“ rozebírá problematiku volební reformy v ČR, konkrétně navrhovanou novelu volebního zákona z let 2008-2009 v její „holandské“ variantě. Práce analyzuje klady a zápory reformy i její reálné nizozemské předlohy a simuluje výsledky voleb po přijetí navrhované novely. Práce samotná se skládá ze dvou částí, přičemž v první části se autor zabývá problematikou vývoje nizozemského volebního systému od roku 1917. Postupně prezentuje nizozemské reformní návrhy a pokusy o změnu během 20. století až do roku 2005. Dále autor rozebírá jednotlivé aspekty nizozemského systému, jako jsou volební obvody či volební formule a popisuje jejich důsledky v politické realitě. V druhé části autor představuje návrh české volební reformy v jeho „holandské“ variantě, která obsahuje dvě alternativy – regresivní bonus a pevný bonus pro vítěze. „Holandskou“ variantu srovnává s původním nizozemským systémem a obě alternativy aplikuje na výsledky voleb v letech 2002 a 2006, přičemž sleduje zejména vliv reformy na počet stran v politickém systému a celkovou proporčnost a reprezentativnost volebního systému před a po reformě. Analýza probíhá pomocí komparace indexů proporcionality, indexů reprezentace a hypotetických volebních výsledků vypočítaných pro obě varianty.

Klíčová slova

Nizozemsko, volební systém, volební reforma, volby, volby 2002, volby 2006, český volební systém, proporcionality, reprezentace, prémie pro vítěze, volební obvod

Annotation

Bachelor thesis „The Dutch electoral system and the so-called Dutch version of the electoral revision in the Czech Republic” deals with the issue of electoral revision in the Czech Republic, particularly with the proposed revision of the Elections Act in its „Dutch” version from years 2008-2009. This thesis analyses the advantages and drawbacks of the above mentioned electoral revision and of the real Dutch electoral system, and simulates election results after a hypothetical approval of such a revision. Thesis itself consists of two main parts. In the first part, the author is concerned with the issues of development of the Dutch electoral system since 1917. Author gradually presents the Dutch reformatory drafts and change attempts during 20th century until the year of 2005. Furthermore, the author analyses particular aspects of the Dutch electoral system, such as constituency or electoral formula, and describes their consequences in reality. In the second part of this thesis the author presents the draft of the Czech electoral revision in its „Dutch” version, which consists of two alternatives – the winner bonus and the regressive bonus. The „Dutch” version will be compared to the original Dutch system and both alternatives are applied to the Czech general elections results from 2002 and 2006. Main attention will be paid to the impact of the revision on a number of political parties in the party system as well as governmental stability and on the total proportionality and representativeness of the electoral system before and after the revision. The analyses is executed by means of comparison of proportionality ratios, advantage ratios and of hypothetical elections results calculated for both alternatives.

Keywords

Netherlands, electoral system, electoral revision, elections, general elections 2002, general elections 2006, czech electoral system, proporcionality, representation, winner bonus, constituency

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Dále prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací i v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze, 7. ledna 2011.

Jakub Pártl.....

Poděkování

Rád bych zde poděkoval všem, kteří mě při psaní této práce podpořili, měli pochopení nebo mi pomáhali. Největší dík ovšem patří mé rodině.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vymezení tématu :

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybral téma *Nizozemský volební systém a tzv. nizozemská varianta volební reformy v ČR*. Téma jsem si nevybral náhodou, v poslední době se dost diskutuje problematika změny našeho volebního systému. O tomto problému se také začalo hovořit po nedávném volebním patu, kdy se parlamentní strany nebyly schopné dohodnout na většinové (menšinové) vládě. Stávající systém také nevyhovuje menším stranám, kdy prakticky potřebují na jeden mandát více hlasů než větší strany.

Už v minulosti se vyskytly návrhy na změny v rámci daném Ústavou. Prakticky všechny volby se konaly za mírně jiných podmínek než ty předchozí. Rozsah změn se lišil od změny preferenčních hlasů až po počet krajů nebo jejich velikost. V pozadí nezůstaly ani změna počtu poslanců nebo bonus pro vítěze. V poslední době se pod vlivem výše uvedených událostí ale začaly diskutovat 3 konkrétní řešení: tzv. řecká, skotská a právě holandská varianta.

I když u nás reforma nebude nakonec provedena, tak jsem se po úvaze rozhodl zaměřit na jednu z variant a to právě na tzv. holandskou variantu, která je zajímavá nejen jedním volebním obvodem – celým státem, a na její důsledky. Pro upřesnění - obsahem návrhu nebyla „čistá“ nizozemská podoba proporčního systému, jak ho známe, ale počítalo se s degresivním bonusem pro vítěze. Proto „čistý“ holandský systém také porovnám s daným návrhem. Myslím, že bude zajímavé analyzovat, jak se tento volební systém projevuje a jak by se projevilo navrhované řešení.

Reforma sama o sobě se často vyskytuje jako diskutované téma po volbách, kdy si mnohdy účelově vítěz snaží pro příští volby zajistit úspěch, ale i před volbami, kdy strany slibují lepší systém, o který se zasadí. Modifikace volebního systému jsou ale podstatným zásahem jak do právního řádu (ústavního pořádku), tak i do politického života, protože zejména na volebním systému záleží, jaké a jak velké strany se dostanou do Poslanecké sněmovny ČR a podle toho se také později budou chovat. Volební systém také ovlivňuje hlasování voliče a v neposlední řadě i pozdější stabilitu

vlády. U konkrétních změn lze také předpokládat přezkum Ústavním soudem ČR, protože i menší změny mohou fakticky změnit volební systém, který je v Česku jasně určen Ústavou – poměrný do Poslanecké sněmovny a většinový do Senátu.

Téma holandského systému a jeho aspektů bylo již poměrně důkladně zkoumáno a je k němu dostatek literatury jak v periodických tiskovinách tak neperiodické, naší i zahraniční (zejména anglojazyčné). Z cizí literatury za zmínku stojí významný politický vědec *Arend Lijphart* a jeho *Electoral systems and party systems : A Study of twenty-seven democracies, 1945-1990*, samotné problematice Nizozemského volebního systému se věnuje v článku *The Dutch Electoral System in Comparative Perspective : Extreme Proportional Representation, Multipartyism, And The Failure Of Electoral Reform* uveřejněném v *The Netherlands Journal of Sociology* 14/1978. Z anglické teorie zmíním ještě *R. Taagepera* a *M. Shugart* a jejich *Seats and Votes : The Effects and Determinants of Electoral Systems*. Z české literatury za vše uvedu *Komparaci politických systémů II.* od PhDr. Říchové a *Volební a stranické systémy* od Doc. Lebedy a Prof. Nováka. Samozřejmě se budu věnovat i zmiňovanému návrhu zákona, který je k dispozici na webových stránkách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.

Metoda a cíle :

Rád bych podrobněji rozebral a analyzoval nizozemský volební systém a jeho vliv nejen ve stranickém systému, ale například i na stabilitu vlády. Obdobně budu postupovat u navrhované reformy a výsledky srovnám.

Společnými jmenovateli navrhovaných změn jsou proporcčnější systém, ve kterém menší strany nebudou potřebovat více hlasů na mandát, a akceschopnější vláda, která nebude bojovat o život místo vládnutí. Na to bych se také rád zaměřil a odpověděl na tyto otázky. Jaký je vliv holandského systému na stranický systém – počet stran, jejich charakter? Měla by reforma podobné důsledky a jaké? A vytvářejí stabilní vládu? K tomuto zadání si postupně vytvořím několik hypotéz, které budu podle dopadů potvrzovat či vyvracet.

Předpokládaná osnova práce :

Jedná se o předpokládanou strukturu práce a je možné, že se v průběhu psaní bakalářské práce budou jednotlivé části mírně měnit.

1. Úvod

2. Stat'

2.1 Nizozemský volební systém a jeho aspekty

- a) Vývoj nizozemského volebního systému
- b) Aspekty a jeho důsledky

2.2 Navrhovaná varianta a srovnání

- a) Aspekty reformy a srovnání
- b) Teoretické důsledky a jejich srovnání

3. Závěr

→ Bilance výsledků a zhodnocení práce

V první části práce se zaměřím na „čistý“ nizozemský volební systém. Začnu jeho vývojem od roku 1917, kdy byl v zemi zaveden poměrný přepočít hlasů na mandáty a zmíním všechny významné změny až po neúspěšný návrh reformy z roku 2005. Této problematice se například věnuje článek *Electoral System Change In The Netherlands: The Road From PR To PR* od Henka van der Kolka.

Dále ho budu analyzovat, jeho pravidla a jeho konsekvence. Popíšu význam velikosti volebního obvodu, jeho vliv na počet stran, jejich chování, charakter a stabilitu vlády. Vysvětlím specifika holandského systému (D'Hondt) a popíši samotnou volbu (preferenční hlasy...) i přidělení mandátů. V poslední řadě proberu i „přirozenou klauzuli“ a její důsledky (volební účast, užitečnost hlasu...).

V druhé části se budu zabývat navrhovanou variantou na změnu našeho volebního systému. Obdobně budu zkoumat její aspekty a odlišnosti od „čisté“ nizozemské varianty (naše klauzule, bonus pro vítěze..). Popíšu předpokládaný dopad a očekávané výsledky u nás a srovnám s původním nizozemským systémem.

Na závěr zhodnotím, co jsem vyzkoumal a výsledky budu konfrontovat s hypotézami.

Předběžný seznam literatury a zdrojů :

Neperiodická literatura :

CABADA, Ladislav, ŠANC, David. Český stranický systém ve 20. století. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2005. 223 s. ISBN 80-86898-50-4.

CHYTILEK, Roman a kol., Volební systémy, 4.vyd. Praha : Portál, 2009. 375 s. ISBN 978-80-7367-548-6.

JÁGR, Jan, Nedostatky volebního systému do PS PČR a jejich možná řešení, (rukopis), vedoucí práce Jan Bureš, Praha 2008, 57 s. Bakalářská práce (Bc.), Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie.

KOČÍ, Kristýna, Novela volebního zákona (představená programovým prohlášením vlády)(rukopis) : přínos pro politický systém?, vedoucí práce Radek Buben, Praha 2008, 47 s. Postupová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav politologie.

KLÍMA, Michal. Volby a politické strany v moderních demokraciích. 1. vyd. Praha: Radix, spol. s.r.o., 1998. 276 s. ISBN 80-86031-13-6.

LEBEDA, Tomáš, Volební systémy poměrného zastoupení : mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence, 1.vyd. Praha : Karolinum 2008. 160 s. ISBN 978-80-246-1523-3.

LIJPHART, Arend et al., Electoral Systems And Party Systems : A Study Of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990, New York : Oxford University Press, 1994. 209 s. Comparative European Politics ISBN 0-19-828054-8.

LIJPHART, Arend, GROFMAN, Bernard, Choosing an Electoral System – Issues and Alternatives, New York : Praeger Publishers, 1984. 273 s. ISBN 0-275-91216-7.

NOVÁK, Miroslav a kol., Volební a stranické systémy : ČR v mezinárodním srovnání, Plzeň : Aleš Čeněk, 2004. 485 s. ISBN 80-86473-88-0.

SARTORI, Giovanni, Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků, přeložila Jana Ogrocká, 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 238 s. ISBN 80-85850-94-X.

TAAGEPERA, Rein, SHUGART, Matthew S., Seats and Votes : The Effects and Determinants Of Electoral Systems, New York : Vail-Ballou Press : 1989. 292 s. ISBN 0-300-04319-8.

ŠEDO, Jakub, Volební systémy postkomunistických zemí, 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 419 s. ISBN 978-80-7325-137-6.

VODIČKA, Karel, CABADA, Ladislav. Politický systém České republiky: historie a současnost. 2. autoriz. vyd. Praha: Portál, 2007. 374 s. ISBN 978-80-7367-337.

Obecné zdroje :

ŘÍCHOVÁ, Blanka a kol., Komparace politických systémů II. Západoevropské politické systémy, Praha : Oeconomica, 2009. s. 292 ISBN 978-80-245-1516-8.

Periodická literatura :

ANDEWEG, Rudy B., Parliamentary Democracy in The Netherlands. *Parliamentary Affairs*. Červenec 2004, ročník 57., č.3., str.568-580. Dostupný přes <http://proquest.umi.com/pqdlink?Ver=1&Exp=06-17-2014&FMT=7&DID=665916521&RQT=309&cfc=1> . ISSN 1460-2482

COX, Gary, W., How Electoral Reform Might Affect The Number of Political Parties in The Netherlands. *Acta Politica*. 2006, ročník 41., č.2, str.133-145. Dostupný z <http://www.palgrave-journals.com/ap/journal/v41/n2/index.html> . ISSN 0001-6810

KOLK van der, Henk, THOMASSEN, Jacques, The Dutch Electoral System on Trial. *Acta Politica*. 2006, ročník 41., č.2, str.117-132. Dostupný z <http://www.palgrave-journals.com/ap/journal/v41/n2/index.html> . ISSN 0001-6810

KOLK van der, Henk, Electoral System Change In The Netherlands: The Road From PR To PR : Prepared for delivery at the 2005 Annual Meeting of the American Political Science Association, September 1-4, 2005. Dostupný z http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/4/1/4/5/pages41457/p41457-1.php

LEENKNEGT, Gert-Jan, SCHYFF van der, Gerhard, Reforming The Electoral System Of The Dutch Lower House of Parliament : An Unseccessfull Story. *German Law Journal*. Prosinec 2007, ročník 8, č. 12. Dostupný z http://www.germanlawjournal.com/pdf/Vol08No12/PDF_Vol_08_No_12_1133-1146_Articles_Leenknegt.pdf . ISSN 2071-8322.

LIJPHART, Arend, The Dutch electoral system in comparative perspective: extreme proportional representation, multipartism, and the failure of electoral refor. *The Netherlands Journal of Sociology*. 1978, ročník 14., str.115-133. Dostupný z <http://webdoc.ubn.kun.nl/tijd/n/nethjoofs/>

Internetové zdroje (datum poslední aktualizace: 18.6. 2009):

- <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=758&CT1=0> (vládní návrh novely volebního zákona).
- <http://ustavni.juristic.cz/654547/clanek/ustava2> .
- <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwened.htm#Electoral%20law> (Nizozemské zákony).
- http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/elections/election_result/index.jsp#0 (Dolní komora Parlamentu Nizozemského království).

OBSAH

ÚVOD.....	1
Teoretický úvod do problematiky volebních systémů a metodologie.....	6
1. Nizozemský volební systém a jeho aspekty.....	11
1.1 Vývoj nizozemského volebního systému.....	11
1.1.1 Poměrný volební systém, všeobecné volební právo a volební povinnost.....	11
1.1.2 Volební klauzule a zvýšení počtu mandátů.....	13
1.1.3 Návrhy na vícemandátové volební obvody.....	14
1.1.4 MMP systém a volební reformy do roku 2005.....	16
1.1.5 Občanské volební shromáždění.....	18
1.1.6 Shrnutí.....	19
1.2 Aspekty nizozemského volebního systému a jeho důsledky.....	20
1.2.1 Volební obvod, volební oblasti a kandidátní listiny.....	21
1.2.2 Volební klauzule, volební formule a hlasování.....	22
1.2.3 Důsledky nizozemského systému.....	24
2. Navrhovaná varianta české volební reformy a její aspekty.....	28
2.1 Teorie českého volebního systému a důvody pro jeho reformu.....	29
2.2 Varianta VI.....	30
2.2.1 Volby 2006.....	32
2.2.2 Volby 2002.....	37
2.2.3 Volby 2010.....	40
2.2.4 Shrnutí výsledků.....	42
ZÁVĚR.....	46
SUMMARY.....	50
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	52
POUŽITÁ LITERATURA.....	53
SEZNAM PŘÍLOH.....	60
PŘÍLOHY.....	61

ÚVOD

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky se konají jednou za čtyři roky podle zásad poměrného zastoupení. Tak praví Ústava ČR ve svém článku 18 odst.1. Z tak komplexního procesu, jakým volby jistě jsou, přirozeně vycházejí pro někoho nepřijatelné výstupy, protože je zde vždy někdo, komu se výsledky nezamlouvají. Toho jsme byli svědky jak v minulosti, tak i v současnosti. Návrhy na prohlášení neplatnosti voleb dopadaly sice negativně, ale už samotný fakt nespokojenosti vedl k rozsáhlým diskuzím o změně volebního systému.

Modifikace volebního systému jsou ale podstatným zásahem jak do ústavního pořádku, tak i do politického života. Zejména na volebním systému záleží, jaké a jak velké strany se dostanou do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Volební systém také ovlivňuje hlasování voliče a v neposlední řadě i pozdější stabilitu vlády (Lijphart 1994: 71-72/Taagepera, Soberg Shugart 1989: 62-63). U konkrétních změn lze předpokládat přezkum Ústavním soudem ČR, protože i menší změny mohou fakticky změnit volební systém, který je v Česku jasně určen Ústavou.

Prakticky již v polovině devadesátých let se v Česku vyskytly hlasy volající po reformě volebního systému a některé změny se i uskutečnily (zavedení nových volebních krajů, změna volební formule). Po volebním patu a zformování slabé vlády v roce 2006 diskuze na téma změny volebního systému zesílily. Není se čemu divit - stávající volební systém nevyhovoval zejména menším politickým stranám, které v roce 2006 prakticky potřebovaly na získání jednoho mandátu více hlasů než větší strany. Zmínka o změně volebního systému se tak dostala do koaliční smlouvy mezi ODS, KDU-ČSL a SZ a následně byla ministrem spravedlnosti ustavena odborná komise skládající se z expertů na volební systémy a sociologii, která se takovou změnou měla zabývat v souvislosti s garancí vyšší míry proporcionality a garancí tzv. prémie pro vítěze¹. Odborná komise se s tímto zdánlivě protichůdným zadáním (aplikace většinového prvku prémie pro vítěze spolu s požadavkem větší míry proporcionality) vypořádala vhodnou kombinací jiných změn volebního systému a předložila několik

¹ *Návrh variant upravujících volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*. Praha, 2008. Neustránkováno. Ministerstvo spravedlnosti ČR.

možných řešení.

Problematika volebních systémů mě zajímá již delší dobu, ale téma jsem zvolil až po tom, co se v únoru roku 2009 média začala zmiňovat již o těchto konkrétních výstupech výše zmíněné odborné komise², což pro mě bylo podnětem. K současnému stavu, kdy jsou menší strany diskriminovány (potřebují na získání mandátu více hlasů než strany větší) a ke splnění cílů vytyčených v koaliční smlouvě byla navržena tři konkrétní řešení: tzv. řecká, skotská a holandská varianta volebního systému³.

Tato práce má za cíl komplexní představení nizozemského volebního systému a „holandské“ varianty volební reformy České republiky. Cíl jsem byl proti projektu nucen mírně změnit, zejména jsem se více zaměřil na to, zda by reforma splnila proklamované cíle, což se jeví jako účelnější. „Holandská“ varianta mě zaujala zejména svým celostátním volebním obvodem a poměrnou jednoduchostí provedení, kdy by se do stávajícího volebního systému zasahovalo „minimálně“ (změny rozvedu později). Proto tato práce podrobně popíše nizozemský volební systém, jeho historický vývoj, jeho principy a plusy a mínusy, které se k němu váží, od vzniku jeho stávající podoby v předminulém století až do současnosti. Posléze podrobně popíše „holandskou“ variantu české volební reformy jako takovou a provedu simulaci volebních výsledků podle této varianty z let 2002 a 2006. Na volby z roku 1998 jsem rozhodl nezaměřit zejména kvůli tomu, že při těchto volbách se jednalo o zcela odlišný volební systém od toho, který v Česku máme nyní. Nejen, že se lišil počet a velikost volebních krajů, ale i volební formule byla zcela odlišná. V případě analýzy i tohoto systému by se tak jednalo o zakomponování a komparaci ne dvou (českého a nizozemského), ale tří volebních systémů⁴.

V práci se pokusím odpovědět na následující výzkumné otázky: Jaký je vliv holandského systému na stranický systém? Měla by reforma podobné důsledky u nás a jaké? Vytvářela by reforma stabilnější vlády?

K tomuto zadání si postupně vytvořím několik hypotéz, které budu podle dopadů

2 PROKOP, Dan. Zelení a lidovci chtějí zrušit volební kraje, politolog je varuje. *IDNES.cz* [online]. 9. února 2009, [cit. 2010-02-23]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/zeleni-a-lidovci-chteji-zrusit-volebni-kraje-politolog-je-varuje-ph2-/domaci.asp?c=A090204_205141_domaci_dp>.

3 Variant bylo ve skutečnosti více, ale pouze tyto tři se dostaly do „užšího“ výběru.

4 Tato práce byla uzavřena ještě před volbami do Poslanecké sněmovny ČR v létě 2010, proto se jim detailně nevěnuji, ale na následujících stránkách bude zmínka i o nich. viz. subkapitola Volby 2010.

potvrzovat či vyvracet:

(1) Volební reforma by vzhledem ke své odlišnosti neměla totožné důsledky jako nizozemský volební systém.

(2) Volební reforma by při simulaci produkovala proporcčnější výsledky než současný volební systém a bránila by výrazné nadreprezentaci velkých stran.

(3) Reforma by vedla k formování stabilnějších vlád za současně stejného počtu stran.

Práce samotná se člení na dvě základní části. V první části podám komplexní popis nizozemského volebního systému se všemi jeho důsledky a souvislostmi, tak jak jej vidí významní političtí vědci, kteří se touto problematikou již léta zabývají. Ve druhé části pak představím navrhovanou „holandskou“ variantu české volební reformy, srovnám ji s reálnou předlohou a budu ji aplikovat na výsledky hlasování českých voleb z let 2002 a 2006, tak jak jsem předeslal. Proti projektu jsem ve struktuře práce udělal jen minimální změny a to zejména přidáním teoretických kapitol, jak na začátku, tak ve druhé části práce. Druhou část jsem dále členil podle jednotlivých volebních let a přidal jsem též krátký exkurz do českých voleb z května 2010.

Práce je pojata jako jednopřípadová studie a budu v ní používat různé metody zkoumání. V první části této práce budu používat zejména metodu deskripce, což se vzhledem k popisu historického vývoje nizozemského systému a jeho následnému detailnímu vysvětlování jeví jako nejvhodnější. Předmětem popisu bude jak systém, tak jeho jednotlivé aspekty jako volební obvod, volební formule či přirozený práh, které blíže vysvětlím později. Neopomenu popsat ani nizozemské pokusy o reformu volebního systému.

V druhé části práce použiji přístupy tři. Deskripce použiji při představení navrhované varianty volební reformy ČR, tak jak ji představila odborná komise. Popíši její náležitosti (včetně dvou alternativ) spolu s hypotetickým volebním systémem, který by vznikl. Pomocí deskripce i krátce představím stávající český volební systém.

Empiricko-analytický přístup použiji pro měření zvolených veličin, podle jejichž výsledků budu simulace i nynější systém hodnotit. Výpočty veličin budu provádět pro jejich nenáročnost sám a pro výsledky (rozložení mandátů) simulací budu používat volně přístupnou webovou aplikaci programovanou pro výpočty výsledků ze systémů

používajících D'Hondtovu formuli. Hodnoty výstupů aplikace „holandské“ varianty na výsledky českého hlasování z let 2002 a 2006 a hodnoty stávajícího českého systému popíši a zanesu do tabulek. K tomu budu používat konkrétní měřicí indexy, o kterých se rozepteší v kapitole o teorii. Zaměřím se též na výpočet ideálního rozdělení mandátů.

Nakonec tato měření a deskripce vhodně doplním komparací pro srovnání výstupů z těchto simulací a z reálného volebního systému. I to se promítne do tabulek.

Téma nizozemského volebního systému a jeho aspektů bylo již poměrně důkladně zkoumáno. Zejména primární literaturu jsem oproti projektu významně rozšířil. Ze zahraniční literatury u primárních zdrojů za zmínku stojí významný politický vědec *Arend Lijphart* a jeho článek *The Dutch Electoral System in Comparative Perspective : Extreme Proportional Representation, Multipartyism, And The Failure Of Electoral Reform* uveřejněný v *The Netherlands Journal of Sociology* 14/1978, což sice není nejnovější sonda do nizozemského systému, ale v současnosti stále relevantní a přínosný zdroj. Dále k primárním zdrojům řadím nizozemské zákony - volební zákon, nizozemská ústava atd. či statistická data, kterými jsou výsledky hlasování, volební účast v Nizozemsku apod., která jsou přístupná online ze stránek Nizozemského statistického úřadu a hlavně v angličtině, což tuto práci poměrně usnadňuje. Za sekundární zdroje lze považovat například webové stránky Dolní komory (*Tweede Kamer*) nizozemského parlamentu či výstupy nizozemské volební komise. K sekundárním zdrojům řadím i další dílo A. Lijpharta *Electoral systems and party systems: A Study of twenty-seven democracies, 1945-1990*, kde pracuje nejen s nizozemským volebním systémem, ale provádí komparaci i s ostatními systémy.

Co se týká druhé části této práce, tak zásadním zdrojem byla zpráva odborné komise ustavené Ministerstvem spravedlnosti ČR, která mi byla dána k dispozici legislativním odborem Ministerstva spravedlnosti ČR a která se zabývala výše zmíněným zadáním vlády. Podobně mi byl přínosný návrh zákona (resp. důvodová zpráva k němu) o změně voleb do Parlamentu ČR či opět statistická data Českého statistického úřadu (výsledky hlasování, účast atd.). Také volební zákon ČR, ze kterého jsem čerpal teorii pro popis našeho volebního systému pro mne byl zásadní. Za sekundární zdroje zde můžeme považovat díla mnohých zahraničních a českých politických vědců, ze kterých jsem čerpal různé detaily o teorii volebních systémů, o

metodologii či o českém systému. Zmíním za všechny *Seats and Votes* od *Reina Taagepera* a *Matthewa Soberga Shugarta*, *Srovnávací ústavní inženýrství* od *Giovanniho Sartoriho* nebo *Volební systémy poměrného zastoupení* od *Tomáše Lebedy*.

Domnívám se, že bude zajímavé analyzovat, jak se nizozemský volební systém projevuje a jak by se projevilo navrhované řešení v Česku. K tomu je nutné dodat, že jsem si vědom jistých limitů dat, která čerpám zejména z měření Českého statistického úřadu v konkrétních letech (2002, 2006). Tato data se vztahují ke specifické situaci a prostředí českého volebního systému. Nelze stoprocentně předpokládat, že se zásadní změnou systému by se nezměnily například výsledky hlasování nebo počet kandidujících subjektů.

Teoretický úvod do problematiky volebních systémů a metodologie

Hned na prvním místě představím pojem **poměrného volebního systému**, protože tato práce se celá zabývá poměrnými systémy, ať už v Nizozemsku nebo v Česku. Definice samotná je velmi složitá, protože neexistuje jednoduché a vyčerpávající vysvětlení. Proto zde budu postupně představovat další pojmy (proměnné), které s poměrným volebním systémem souvisí a pomocí kterých se jej pokusím definovat. Při výběru proměnných jsem se inspiroval podobnými výběry A. Lijpharta a T. Lebedy v jejich dílech (Lebeda 2008: 24-28/Lijphart 1994: 10-21). Proměnných je ve volebních systémech samozřejmě více, ale vybral jsem k bližšímu popisu pouze čtyři následující, neboť se domnívám, že se pro potřeby této práce jedná o ty nejdůležitější z nich.

Nejdůležitější z nich je velikost **volebního obvodu**. Sartori ji považuje za nejdůležitější aspekt při určování proporcionality systému (Sartori 2001: 20-21) podobně jako Lijphart (Lijphart 1994: 10-11). Také Taagepera se Shugartem považují velikost obvodu za proměnnou s největším dopadem na proporcionalitu systému ze všech ostatních proměnných (Taagepera, Shugart 1989: 112). Velikost obvodu může výsledky voleb ovlivnit značně disproportčně – pro představu, když se v obvodu rozděluje 5 mandátů, ale soutěží o ně 7 politických stran, tak výsledek bude stěží přesně odrážet hlasování voličů. Z logiky věci vyplývá, že čím je obvod větší (myšleno na mandáty), tak tím je pravděpodobnější, že výsledek voleb v podobě přidělení mandátů stranám bude proporčnější. Tedy tím více bude odpovídat složení sboru hlasování voličů. Naopak, když je obvod malý, tak jak nám ukázal příklad výše, výsledek nebude příliš poměrný.

Dalším zásadním pojmem je **volební formule**. Je otázkou, zda je více určující velikost volebního obvodu nebo volební formule, lze říci, že obě tyto proměnné jsou klíčové. Nicméně jsem zvolil toto pořadí – jedná se o syntézu pořadí zvolených A. Lijphartem (Lijphart 1994) a T. Lebedou (Lebeda 2008). Pod pojmem volební formule se skrývá matematická metoda, pomocí níž poměrný volební systém převádí hlasy,

kteře strany ziskaly, na mandáty (Lebeda 2008: 75). Sartori formule ve své knize označuje jako pravidla přidělování křesel (Sartori 2001: 20), zatímco Lijphart je konkrétně jako pojem nedefinuje, ale obecně o nich hovoří jako o zásadním činiteli, který má např. vliv na poměrnost volebního systému a jmenuje konkrétní formule, které se pro přepočer používají (Lijphart 1994: 11,21 a násl., 153 a násl.). Shrnuto: Jedná se o různé matematické metody přepočtu odevzdaných hlasů na mandáty, kdy pro nás v této práci nejdůležitější jsou (další dělení formulí na kvóty a dělitele záměrně neuvádím, protože se jeví pro potřeby této práce jako nadbytečné):

D'Hondtova (Lijphart 1994: 21-25, 153/Sartori 2001: 20 a násl.) metoda, kde se odevzdané hlasy každé strany (z volebního obvodu) dělí postupně řadou celých čísel (1,2 ,3 atd...), ke kterým se vždy přičte počet již získaných mandátů, a strana, které náleží největší podíl v každém kole dělení, získá mandát. Tedy *počet hlasů / (mezipočet mandátů + 1)* (je logické, že takto získá mandát v prvním kole, kdy ještě nejsou rozděleny žádné jiné mandáty, vždy strana s nejvíce hlasy). Takto se výsledky stran dělí, dokud nejsou přiřazeny všechny mandáty, které se v obvodu rozdělují. Tato metoda lehce znevýhodňuje menší strany (Duverger 1965: 253). Tento způsob přidělování mandátů vychází z principu, že není spravedlivé, aby jakákoliv strana obdržela mandát dříve, dokud má nižší průměrný počet hlasů na jeden mandát, než jiné strany (Lebeda 2008: 88).

Dále **Hareova metoda** (Lijphart 1994: 30-38, 154/Sartori 2001: 20, 32-33), která je jednodušší a označována jako jedna z nejproporčnějších (Lebeda 2008: 77-78); je nutné získat tzv. **volební číslo** (Q), které získáme jako celkový počet hlasů (V) dělený počtem přidělovaných mandátů (S). Tímto číslem je poté nutné vydělit výsledky jednotlivých stran. Podílem je počet mandátů, který straně připadne.

Vyjádřeno vzorcem:

$$Q = \frac{V}{S} \quad (1)$$

U takové metody se obvykle nepodaří rozdělit všechny mandáty (výsledky se logicky počítají na celé mandáty), tyto **zbytkové mandáty** lze rozdělit pomocí doplňkové metody, buď největšího průměru, což ve výsledku produkuje stejné výstupy jako D'Hondtova metoda, nebo největšího zbytku, kdy mandát dostane strana/y, která/é

měla/y největší zbytky při dělení počtu hlasů počtem mandátů (Lebeda 2008: 86).

Další důležitou proměnnou je **počet skrutinií**. Jedná se o počet kol (úrovní) přiřazování mandátů. Některé volební systémy používají takové volební formule, které nejsou schopny v prvním kole schopny rozdělit všechny rozdělované mandáty. Tyto zbylé mandáty se pak přesouvají do dalších kol, kterých může být více než jedno (Lebeda 2008: 121). Ve vyšším kole přiřazování mandátů se opět používají volební formule pro jejich alokaci. Takto lze některé formule efektivně kombinovat. Například D'Hondtův dělitel rozděluje všechny mandáty již v prvním skrutiniu (výsledky se dělí řadou celých čísel, dokud se nepřidělí všechny mandáty).

S počtem skrutinií úzce souvisí pojem **MMP** systém (mixed member proportional system), se kterým se několikrát setkáme při exkurzu do historie nizozemských volebních reforem. Jedná o smíšeně personalizovaný systém poměrného zastoupení. Dieter Nohlen (Nohlen 1984: 83) smíšené systémy charakterizuje jako sběrnou kategorii systémů, které je těžké zařadit v klasickém poměrné/většinové dělení a které obsahují protikladné prvky pocházející z většinových a zároveň poměrných volebních systémů.

V praxi to znamená, že určitý počet mandátů je obsazován konkrétními kandidáty většinově v prvním skrutiniu, ve druhém pak na řadu přichází kompenzační mandáty, které se musí obsazovat už poměrně, aby vyrovnaly přirozenou nepoměrnost většinového systému z prvního kola (Lebeda 2008: 125-128). Jde o propojenost obou kol hlasování, většinového (nebo nominálního jak jej nazývají Shugart s Wattenbergem) a listinného (poměrného) kola (Soberg Shugart, Wattenberg 2003: 13-18). Zajímavé je, že v prvním skrutiniu se takto volí pouze konkrétní kandidáti, kteří proti pořadí na kandidátních listinách obsadí počet mandátů, které strany získají na základě druhého skrutinia (v této podobě se systém vyskytuje v Německu). Fakticky se jedná o poměrný systém.

Jako poslední z určujících proměnných vysvětlím pojem volební klauzule. **Volební klauzule** je zákonem daná (Taagepera, Soberg Shugart 1989: 133) procentuální hranice z celkového počtu platných odevzdaných hlasů, kterou musí politická strana překročit, aby byla vůbec připuštěna k dělení mandátů po volbách (Lijphart 1994: 11-12). Sartori za příklad uvádí německou *Sperrklausel* s tím, že je to

prostředek k zabránění přehnaného bujení stran (Sartori 2001: 23) a Lebeda ji považuje za prostředek bránící vstupu drobných stran do parlamentu (Lebeda 2008: 117). Nejčastěji se s ní setkáme na úrovni celého státu – tak je tomu i v České republice.

Dalším pojmem nutným k vysvětlení je **přirozený práh**. Rozhodně by se neměl zaměřovat s volební klauzulí, i když se tyto pojmy mohou někomu zdát obsahově podobné. Přirozený práh je např. podle Lijpharta (Lijphart 1994: 12) hranicí vyplývající z podstaty systému (počtu a velikosti obvodů, volební formule, počet skrutinií atd.) a ne ze zákona. Taagepera se Shugartem hovoří o přirozeném prahu velmi obdobně jako o výsledku interakce velikosti obvodu a volební formule (Taagepera, Soberg Shugart 1989: 133).

Nakonec můžeme přistoupit ke zjednodušené definici **poměrného systému** a říci, že se jedná o systém, který se snaží promítnout procentuální podobu výsledků hlasování do procentuálního rozložení mandátů mezi soutěžící subjekty a to zásadně ve vícemandátových volebních obvodech. Je to takový volební systém, kde vítěz a ostatní zúčastnění získávají mandáty v určitém **poměru** k počtu hlasů, který obdrželi.

Pro ilustraci zde uvedu několik znaků poměrných volebních systému, jak je vidí známí političtí vědci. Giovanni Sartori přímo hovoří o převodu hlasů (procent) na křesla (Sartori 2001: 20). Politický subjekt tak v ideálním případě dostane stejné procento mandátů, jako získal procent hlasů z celkového počtu. Arend Lijphart o poměrných systémech hovoří jako o systémech, které umožňují dosáhnout větší poměrnosti a lepší reprezentace menšin (Lijphart 1994: 10). Nakonec Maurice Duverger o poměrných systémech hovoří jako o systémech s nejmenším zkreslením proporcionality, kde je přímá souvislost s volební silou stran a jejich silou parlamentní (Duverger 1965: 373).

Opakem jsou **většinové systémy**, kde vítěz bere vše (většinou jednomandátové obvody), což je z logiky věci méně poměrné řešení, kde výsledek nezastupuje celý elektorát (voliče), ale pouze silnější většinu. Podle Sartoriho není cílem většinových systémů parlament, který odráží rozdělení hlasů, ale jasný vítěz (Sartori 2001: 17).

K vysvětlení analytických postupů, kterými budu ve druhé části práce měřit hodnoty týkající se našeho volebního systému a navrhované reformy, zde ještě vysvětlím pojmy jako **index proporcionality** a **index reprezentace**.

Pro srovnání obou alternativ se stávajícím volebním systémem budu tedy používat dva druhy indexů. Pro měření proporcionality volebního systému použiji Loosemore-Hanbyho index označovaný jako **D** (*distortion, zkreslení*). Zvolil jsem ho kvůli jednoduchému výpočtu, dobré čitelnosti výsledků a nenáročnosti na vstupní informace. Samotné D získáme jako polovinu součtu absolutních hodnot rozdílu procent hlasů a procent mandátů každé politické strany (vzorec níže). Hodnoty získaných hlasů označujeme jako v , přičemž index i značí stranu, o kterou se jedná, zatímco hodnoty získaných mandátů označíme za stejných podmínek jako s . Pro výpočet stačí znát přesné výsledky pouze u politických stran, které získaly zastoupení v komoře. Ostatní, neúspěšné subjekty lze brát za jednu souhrnnou stranu, což je velmi výhodné.

Hodnoty výsledků D se pohybují od 0 do 100, kde výsledky bližší nule zastupují větší proporcionalitu než výsledky vyšší (Lebeda 2008: 32-40/Taagepera, Shugart 1989: 104-111/Lijphart 1994: 60).

$$D = \frac{1}{2} \sum |v_i - s_i| \quad (2)$$

Pro měření reprezentace použiji index, který se získá podílem procent získaných mandátů a procent získaných hlasů. Index reprezentace se označuje jako **A**. Vzorec vypadá takto (Lebeda 2008: 39/Taagepera, Shugart 1989: 67-68):

$$A = \frac{s_i}{v_i} \quad (3)$$

$A=1$ značí dokonalou reprezentaci, kdy se procento mandátů rovná procentu obdržených hlasů. Hodnoty menší než 1 značí podreprezentaci a naopak hodnoty větší jedné nadreprezentaci subjektu.

1. Nizozemský volební systém a jeho aspekty

V první části této kapitoly se zaměřím na historii a vývoj nizozemského volebního systému. Začnu jeho vývojem od roku 1917, kdy byl v zemi zaveden poměrný přepočít hlasů na mandáty (Lijphart 1978: 119), ale v rámci komplexnosti, uvedu, jaké důležité aspekty zahrnoval již od roku 1848. Popíši všechny významné změny a pokusy o ně až do roku 2005, kdy proběhl poslední významný a skoro úspěšný pokus o reformu nizozemského volebního systému na MMP systém.

Ve druhé části se budu zabývat současným nizozemským volebním systémem. Popíši jeho jednotlivé části, jako jsou volební formule, volební obvod nebo preferenční hlasování, a nakonec popíši i konsekvence, které má nejen ve stranickém systému.

1.1 Vývoj nizozemského volebního systému

Není bez zajímavosti, že volební systém, tak jak byl uveden v roce 1917, vydržel bez podstatných změn až do současnosti (Kolk van der, Thomassen 2006: 117). Jak píše Arend Lijphart, a to i přes to, že díky bezprecedentně vysoké proporcionalitě, která může mít i negativní důsledky, by se mohla zdát snaha o jeho změnu opodstatněnou (Lijphart 1978: 116).

1.1.1 Poměrný volební systém, všeobecné volební právo a volební povinnost

Nizozemsko sice vzniklo už roku 1815 jako konstituční monarchie, ale přímé volby do Druhé komory parlamentu byly zavedeny na návrh samotného krále v roce 1848 (Lijphart 1978: 119/ Andeweg 1989: 44). Jak bylo obvyklé, volební právo bylo omezeno různými censy. Volit mohli jen muži starší 25 let, kteří platili daně. Zdaleka tak nebyly zastoupeny všechny vrstvy společnosti (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1136). To samozřejmě vedlo k velké nereprezentativnosti celého systému⁵. Proto jako jinde v Evropě postupně začaly vznikat nové politické subjekty, které reprezentovaly

⁵ V roce 1848 bylo reprezentováno jen 10 % mužské populace (Kolk, van der 2005: 3), přičemž Říchová hovoří o 11 % (Říchová 2009: 115).

širší vrstvy obyvatelstva, a zejména od roku 1897 začaly velké diskuse o změně volebního systému. Vedle pokusu o reformu do té doby většinového volebního systému⁶ se zejména socialistická strana začala snažit o prosazení všeobecného volebního práva pro muže.

Obě tato témata (poměrný volební systém a všeobecné volební právo) se ukázala jako velký politický problém, který byly politické strany za jistých podmínek ochotné podpořit. Nový systém a celostátní volební obvod byly výhodné zejména pro liberály a katolíky, kterým starý systém ztěžoval získání mandátu, jelikož se jednalo o strany s koncentrací elektorátu zejména v konkrétních oblastech. Pro liberály bylo fundamentální, že se změnil systém ve spojení s všeobecným volebním právem (Andeweg 1989: 45)⁷.

Po delším vyjednávání se v roce 1917 podařilo prosadit jak všeobecné volební právo, tak i systém poměrného zastoupení, který nás zajímá. Později přijaté všeobecné volební právo pro ženy mělo jen minimální efekt na volební výsledky (Kolk van der, 2005: 7), ale maximálně se prohloubila reprezentativnost systému. Je nutno říci, že souhlas katolíků a protestantů se zavedením všeobecného volebního práva a poměrného volebního systému, byl vykoupen ústupky liberálů a socialistické strany v oblasti financování soukromého (církvního) školství, na kterém měly tyto „křesťanské“ strany zájem. Konkrétně se jednalo o plné financování církevních škol státem. Na druhé straně socialisté a další strany získaly všeobecné hlasovací právo pro muže (Andeweg 1989: 45).

Na počátku éry poměrného systému se používala Hareova metoda největšího zbytku (konkrétně při volbách v letech 1918 a 1922). Později přibyla změna v podobě dodatečné aplikace D'Hondtovi metody v případě, že se přidělovalo více zbytkových mandátů než 15 – tak systém vydržel po troje volby (1925, 1929, 1933). Od voleb v roce 1937 se následně používala pouze D'Hondtova metoda (Lijphart 1978: 120).

K volební povinnosti lze říci, že poměrně neoblíbená povinnost odvolit, byla postupně do pěti let změněna na povinnost pouze přijít do volební místnosti a

6 Systém, který se tehdy používal, byl většinový dvoukolový a aplikoval se převážně ve dvoumandátových obvodech, ale vyskytovaly se i třimandátové obvody; později většina změněna na jednomandátové, kterých bylo nakonec 100 v celém království (Lijphart 1978: 120).

7 K výhodám poměrného systému více Taagepera, Shugart 1989: 51.

registrovat se (Lijphart 1978: 119/Kiesraad 2009). Spolu s poměrným volebním systémem měla volební povinnost reálně odrážet nálady a složení společnosti. Povinnost sama o sobě sice nebyla nikdy striktně vynucována, ale držela volební účast na vysoké úrovni (Lijphart 1978 : 119). Zrušena byla až na počátku sedmdesátých let po osmi předešlých nezdařených pokusech. Zajímavé je, že tehdy tento návrh na změnu jako jediný neměl podporu voličů – až 69 % bylo proti (Kolk, van der 2005: 10 – 11/Andeweg 1989: 55-57). Před zrušením volební povinnosti účast u voleb dosahovala až 95 %, přičemž rok po zrušení, tedy v roce 1971, významně klesla na 79.1 %. Říchová hovoří o 72 % (Říchová 2009: 116), což ale nemá oporu ve statistikách Nizozemského statistického úřadu. Od roku 1971 se účast přes procentuální posuny, jak směrem dolů, tak i nahoru, dostala na 80.4 % v roce 2006, přičemž nejmenší dosavadní účast byla v roce 1998, a to „jen“ 73.3 % voličů, což je na naše poměry takřka nepředstavitelné číslo⁸. Pro srovnání, u nás se ve volbách v roce 2006 účast pohybovala kolem 64 %⁹.

Ke snižování věkové hranice lze dodat, že snížení z let 1967 a 1972 se projevilo zejména na vzrůstu přízně voličů u nově vytvořených stran, kde byl mladší elektorát méně konzervativní, a považuje se za jednu z příčin rozpadu tzv. konsociačního politického modelu (Říchová 2009: 116).

Nakonec, v roce 1973 přišla pro stranický systém další podstatná změna. Bylo umožněno spojovat kandidátní listiny, a tím vytvářet předvolební koalice, což bylo výhodné zejména pro menší politické strany. Kandidátní listiny pak byly považovány za jednu při sčítání hlasů (Lijphart 1978: 119).

1.1.2 Volební klauzule a zvýšení počtu mandátů

Jako doplnění volebních metod byla hned v roce 1917 stanovena volební klauzule, která byla neobvykle nízká – tvořila ji pouze polovina volebního prahu, což

8 *STATLINE : CBS* [online]. c2010 [cit. 2010-03-24]. Election results Dutch Lower House. Dostupné z WWW: <<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLEN&PA=37278eng&D1=0-1,36-67&D2=a&HD=081203-0949&LA=EN&HDR=T&STB=G1>>.

9 *Volby.cz* [online]. 2006 [cit. 2010-03-23]. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 2. - 3.6.2006. Dostupné z WWW: <<http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>>.

jak lze jistě předpokládat, mělo vliv na počet stran v dolní komoře parlamentu.

Další modifikace systému lze pozorovat v letech 1921 (kdy se zvedla hranice pro přednostní zvolení), 1922 (zvýšení klauzule na $\frac{3}{4}$ přirozeného prahu) a 1937 (klauzule se vyrovnává s prahem). Zvýšením volební klauzule větší strany dosáhly odstranění menších subjektů, které jednoduše neměly šanci při velmi nízkém počtu hlasů získat mandát. Zvýšení hranice pro přednostní zvolení kandidáta zase mělo zabránit přílišné možnosti změnit pořadí kandidátů (Kolk van der, Thomassen 2006: 121). Naopak zvýšení počtu mandátů v Tweede Kamer ze 100 na 150 v roce 1956 mělo účinky opačné, tedy zvýšení šancí menších stran získat křeslo. Původní přirozený práh byl 1 %, nyní se snížil na 0,67 %¹⁰, přičemž tato změna vydržela až do současnosti. Tím se také nizozemský systém přiblížil skoro dokonalému poměrnému systému (Taagepera, Shugart 1989: 112).

I tak měly zejména větší strany v průběhu let tendence zvyšovat volební klauzuli. Na začátku 60. let byla na pořadu dne opět 1% hranice a v letech 1970 a 1976 dokonce strany diskutovaly 2% hranici (Lijphart 1978: 131). Argumentem bylo, že se zvýší efektivita práce v parlamentu, což jistě zní rozumně, ale změna byla odmítnuta. Poslední ránu zvyšování volební klauzule navždy dostalo v roce 1976, kdy se k dalším návrhům zástupců Katolické lidové strany (KVP) odmítavě postavily skoro všechny ostatní strany. Návrh neuspěl také kvůli tomu, že sociální demokracie (PvdA) ho považovala za nedostatečný a chtěla hranici větší.

Zajímavostí podle van der Kolka (Kolk, van der 2005 : 9) je, že v roce 1962 Konzervativně liberální strana (VVD) byla ochotna přijmout nový volební systém s vícemandátovými obvody, který by přirozený práh automaticky zvedl až na 7 %.

1.1.3 Návrhy na vícemandátové volební obvody

Dalším populárním návrhem na změnu volebního systému bylo v Tweede Kamer zavedení vícemandátových volebních obvodů. Logicky by se zvedl práh pro vstup do sněmovny, což by znemožnilo menším stranám participovat v parlamentu. Ani tak by

¹⁰ $100 \text{ (\% hlasů)} / 150 \text{ (počet mandátů)} = 0,66666666 \text{ \%}$.

nadále nebyla aplikována zákonná klauzule a počítalo se s proporčním přidělováním mandátů v rámci jednotlivých obvodů.

Po tlaku nově vzniknuvší strany Demokraté 66 (D66), která prosazovala poměrně radikální změny ve volebním systému, byla v roce 1967 ustavena Cals-Donnerova komise, aby prozkoumala možnosti změny dosavadního volebního systému. Nakonec předložila návrh sestávající ze dvou částí (Kolk, van der 2005: 12/Andeweg 1989: 50). V první části byl předložen návrh na přímo voleného formateura vlády¹¹, který byl odmítnut. Účelem takové změny bylo přimět strany k předvolebním spojenectvím a ne povolebnímu handlování, a tudíž větší čitelnosti pro voliče (Andeweg 1989: 51). Ve druhé byl návrh na změnu systému na 12 volebních obvodů, kde by se volily různé počty poslanců, vždy podle velikosti obvodu, v rozmezí od 10 do 15 mandátů. S počtem mandátů v obvodu samozřejmě souvisí velikost volebního prahu, který by podle van der Kolka byl až 10 % v menších obvodech (Kolk, van der 2005: 12). To by mělo dalekosáhlé konsekvence, zejména by se omezil počet politických stran v Dolní komoře a posílily by mírně větší strany (Lijphart 1978: 130), volič by měl také výraznější možnost ovlivnit dění ve sněmovně po volbách včetně formování vlády, a strany by více lpěly na svých programech; též parlament by opět nabyl větší kontrolu nad vládou (Andeweg 1989: 48-50/Kolk van der, Thomassen 2006: 122).

I když byly návrhy komise odmítnuty, tak v roce 1971 se předloha objevila znovu a opět obsahovala dvě již zmíněné části. I přes všeobecnou podporu změně volebního systému se návrh nepodařilo uskutečnit. Důvodem byl odpor nelevicových stran k části navrhující přímo voleného formateura (Kolk, van der 2005: 12/Andeweg 1989: 51)¹².

Neschopnost dohodnout se tedy zablokovala tuto poměrně dobře realizovatelnou změnu a systém opět zůstal nedotčen. Nejvíce se změnami nesouhlasily křesťansko demokratické strany (KVP, CHU, ARP), které by podle Andewega ztratily nejvíce – jejich klíčová role ve vládách by byla ohrožena (Andeweg 1989: 55-56). To se obecně zdá Andewegovi jako hlavní důvod takové rezistence vůči změnám v nizozemském

11 Formateur je královnou pověřen k sestavení vlády, obvykle je to designovaný předseda vlády. Více viz. *The Dutch House of Representatives* [online]. 2010, Laatste bijgewerkt: vrijdag 23 oktober 2009 [cit. 2010-04-04]. Duties of the formateur. Dostupné z WWW: <http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/elections/duties_of_the_formateur/index.jsp>.

12 Návrh na přímo voleného formateura se znovu objevil v roce 1982 spolu s jinými, které měly posílit vztah mezi elektorátem a parlamentem (Andeweg 1989 : 51).

volebním systému. Když se začne projednávat tak radikální návrh, politické strany se okamžitě začínají bát o své mocenské pozice.

1.1.4 MMP systém a volební reformy do roku 2005

Poslední pokus o změnu volebního systému sice přišel v roce 2005, ale již dříve před tím (1989, 1994) se diskutovaly konkrétnější možnosti, jak stávající volby změnit. Konkrétně to byly návrhy na smíšeně personalizovaný systém poměrného zastoupení (MMP), opět zavedení několika volebních obvodů a snížení hranice pro preferenční zvolení.

Více obvodů bylo zamítnuto, protože by znevýhodnilo menší strany, a naopak hranice pro preferenční zvolení byla později snížena na čtvrtinu přirozeného prahu, čímž se zvýšil vliv voliče na obsazení mandátu (Kolk van der, Thomassen 2006: 123/Leenknecht, Schyff van der 2007: 1143). Proto se zaměřím na návrh MMP systému, jehož obdoba se používá v Německu pro volby do Spolkového sněmu, kde se mezi strany mandáty sice rozdělují poměrně, ale jednotlivé mandáty jsou kandidáty obsazovány na základě výsledků z jednomandátových obvodů, kde se volí většinově¹³.

V roce 1989 byl tedy v další komisi ustavené pro změnu volebního systému předložen návrh na MMP systém, ale byl velmi brzy zamítnut.

Další pokus o zavedení MMP systému přišel v roce 1994. Po volbách v roce 1994 byla ustavena ministerská komise, která měla změnu volebního systému prozkoumat. Hlavním propagátorem změny systému na smíšeně personalizovaný byla opět malá strana D66. Vzhledem k jejímu klíčovému postavení ve vládě ji ostatní koaliční partneři do jisté míry museli ustoupit, ale VVD poměrně úspěšně sabotovala práci komise, protože s takovou změnou nebyla ochotna souhlasit (Kolk, van der 2005: 13). Vzhledem k této složité politické situaci komise nakonec navrhla úplně novou variantu volebního systému, tzv. systém paralelní, který úplně propadl (paralelní systém kombinoval půl na půl velké volební obvody a celostátní obvod, v obou případech by

¹³ *German Bundestag* [online]. 2010 [cit. 2010-03-25]. How votes are translated into seats. Dostupné z WWW: <http://www.bundestag.de/htdocs_e/bundestag/elections/arithmetic/index.html>; srovnej Lebeda 2008: 128.

se přidělení mandátu dělo poměrně) (Kolk, van der 2005:13/Kolk van der, Thomassen 2006: 122).

Argumentem D66 při prosazování takového volebního systému byl užší vztah politika s voličem (OSCE 2006: 5, Kolk van der, Thomassen 2006: 117). Na obsazení mandátu by mělo větší vliv prosazení kandidáta v daném obvodu, jeho popularita a ne místo na kandidátce, což lze jistě považovat za demokratické (Andeweg 2000: 707). Naopak kritika směřovala tím směrem, že i při větším počtu volebních obvodů by byl počet voličů tak obrovský, že kontakt by se fakticky nezměnil (Andeweg 2004: 574).

Jak píše van der Kolk a Thomassen, po volbách v roce 2003 se situace opakovala (Kolk van der, Thomassen 2006: 118), jen s tím rozdílem, že D66 si v koaliční smlouvě vymínila jasnější požadavek na změnu volebního systému, který se nedal tak lehce obejít jako se to podařilo VVD v roce 1994. V lednu 2005 se tak do parlamentu dostal finální návrh, který předkládal za D66 ministr De Graaf.

Jednalo se o MMP systém (aby se zachovala proporčnost a zároveň oživil vztah kandidát – volič; Leenknecht, Schyff van der 2007: 1138-1139), kde by měl volič k dispozici 2 hlasy, přičemž ve volebních obvodech po 2 až 5 mandátech (na rozdíl od Německa, kde jsou jednomandátové) - zde Andeweg hovoří o 2 až 6 mandátech (Andeweg 2004: 574), kterých mělo být 75, by se používal SNTV¹⁴ systém pro přidělení mandátů jednotlivým kandidátům. Obvodů mělo být dvacet. Na celonárodní úrovni by se volilo obdobně jako do teď (zbylých 75 mandátů) pomocí volné kandidátky. Mandáty by se rozdělily tak, že prvně by se přiřadily na celostátní úrovni stranám, a ty (mandáty) by se pak obsazovaly kandidáty, kteří uspěli v obvodech (Kolk van der, Thomassen 2006: 117,124)¹⁵. Nepočítalo se ani s tzv. *Überhang* mandáty¹⁶, tak jak je známe z Německa (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1141).

14 Systém jediného nepřenositelného hlasu funguje tak, že volič může dát pouze jediný hlas svému preferovanému kandidátovi, při existenci vícemandátového obvodu (Lebeda 2004: 40).

15 Ozvláštněním mělo být znemožnění kandidovat v obou volbách, takže kandidát vedený na kandidátce obvodu by nezvolením ztratil možnost probjovat se do parlamentu skrze celostátní kandidátku, ale později se návrh změnil a tato možnost zůstala (Kolk van der, Thomassen 2006: 124/Andeweg 2004: 575). Více k reformě 2005 viz. Leenknecht, Schyff van der 2007: 1140-1141.

16 Když by v Německu strana měla obsadit podle výsledků z většinového kola více mandátů, než jí náleží podle výsledků z poměrného kola, dostane mandát(y) navíc – tzv. *Überhang* mandáty, tudíž počet křesel v Bundestagu není stálý. *German Bundestag* [online]. 2010 [cit. 2010-04-22]. How votes are translated into seats. Dostupné z WWW:

<http://www.bundestag.de/htdocs_e/bundestag/elections/arithmetic/index.html>.

Rada státu¹⁷ návrh odmítla s tím, že jen lehce plní svůj předpokládaný účel. Sice by se posílilo postavení parlamentu vůči vládě, ale o mnoho by neposílil vztah mezi poslanci a voliči a systém by se celkově ztížil. (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1141-1142).

Podpora návrhu nebyla ani ve sněmovně valná, dokonce samotná D66 byla vůči návrhu odmítavá. K reformě nedošlo nakonec proto, že de Graaf rezignoval a jeho předloha odešla s ním (Kolk van der, Thomassen 2006: 118). Reforma byla politicky spojena s návrhem na přímo volené starosty, což bylo jedno z klíčových témat D66. Když přímá volba starostů dolní sněmovnou neprošla, de Graaf zjišťoval, zda je pro reformu podpora, a když vyšlo najevo, že ani D66 není konzistentní v podpoře nového systému, z vlády odešel (Kolk, van der 2005: 14-15).

Jako důsledky takové reformy lze předpokládat, že by došlo ke snížení počtu stran zejména jejich spojením (Cox 2006: 138, 143), posílení vazby mezi poslancem a voličem (uvedením volebních obvodů a personalizováním volby) a zřejmě by se ulehčilo i formování vlády (Kolk van der, Thomassen 2006: 129). Naopak, s předpokladem vlády, že by se posílila pozice sněmovny vůči vládě zásadně nesouhlasí Andeweg (Kolk van der, Thomassen 2006: 128). O změnách v poměrnosti se žádný autor nezmiňuje. Dalším důsledkem by bylo oslabení stranické nobility a přesun centra pozornosti k jednotlivým obvodům (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1144 – 1145/Kolk van der, Thomassen 2006: 127).

1.1.5 Občanské volební shromáždění¹⁸

Po rezignaci De Graafa všechny návrhy na změnu volebního systému nezmizely. Ministr, který ho za D66 vystřídal, navrhl po kanadském vzoru ustavit orgán na

17 Poradní orgán vlády, skládající se z členů královské rodiny a Korunou jmenovaných osobností z diplomacie, legislativy a politiky. Více viz. *Raad van State* [online]. 2010 [cit. 2010-03-30]. The Dutch Council of State. Dostupné z WWW: <http://www.raadvanstate.nl/the_council_of_state/>.

18 Více k shromáždění, navrhovaným změnám apod. viz. *Fair Vote* [online]. 2009 [cit. 2010-04-05]. Electoral Reform in the Netherlands. Dostupné z WWW: <<http://archive.fairvote.org/?page=1980>>; KOLK, VAN DER, Hank. Citizens Assembly Blog [online]. 2006-12-12 [cit. 2010-04-05]. Update on the Netherlands Citizens' Assembly. Dostupné z WWW: <http://snider.blogs.com/citizensassembly/2006/12/please_note_tha.html>; SOBERG SHUGART, Matthew. Fruits and Votes [online]. 2006-11-21 [cit. 2010-04-05]. Dutch electoral-reform proposal. Dostupné z WWW: <<http://fruitsandvotes.com/?p=1017>>.

základě občanského shromáždění (čítající 140 občanů), který bude zkoumat možnosti reformy (nebo nereformy), tak jak by si to přáli samotní voliči, a tím odpolitizovat téma změny volebního systému. Návrhy na změnu, ze kterých se mělo vybírat, byly zpočátku omezeny, ale nakonec nebyly občanům dány žádné mantinely. Nicméně původní rámec se omezoval, kromě De Graafovi cesty, na ještě větší snížení hranice přednostního zvolení na 12,5 %, což by posílilo vazby na voliče, a na „německý“ systém (Kolk van der, Thomassen 2006: 125 – 126).

Návrhy shromáždění se sice do parlamentu nedostaly, co víc, nová vláda v roce 2006 ani nedala najevo se reformou zabývat (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1144), ale i tak je zajímavé se blíže podívat na finální „občanský“ návrh z 14. prosince 2006. Ten spočíval v tom, že volič měl dostat možnost volby mezi hlasováním pro kandidátku nebo pro konkrétního kandidáta na ní. Hlasy by se primárně sčítaly a mandáty by se stranám rozdělily poměrně, ale v rámci strany by se mandáty obsazovaly podle preferenčních hlasů – bez hranice pro preferenční zvolení, takže i minimálně preferovaný kandidát by se dostal na volitelné místo (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1143). Jedná se o změnu marginální a efekt by byl pravděpodobně zanedbatelný.

1.1.6 Shrnutí

Obecně je v Nizozemsku sdílen názor, že menší strany mají v parlamentu svoji roli (Kolk van der, Thomassen 2006: 125), a proto jsou všechny návrhy na změnu volebního systému nepřímo podmíněny požadavkem na zachování stávající proporcionality (Andeweg 2000: 708). Z tohoto předpokladu samozřejmě vybočuje D66 se svými návrhy. Můžeme říci, že snaha o změnu nizozemského systému je snaha o kombinaci dvou aspektů. Co nejširší možnosti zastoupení ve sněmovně i pro malé subjekty a zároveň mít silný parlament, který je v kontaktu s občany (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1144).

Na závěr zde pro ilustraci předkládám tuto upravenou tabulku, kterou jsem nejen přeložil z práce Henka van der Kolka, ale i doplnil o informace od dalších autorů, a která zobrazuje významnější změny nizozemského volebního systému v průběhu 20.

století až do roku 1997. Co více, v jednotlivých milnících se van der Kolk shodne s Arendem Lijphartem.

Tabulka 1: Vývoj nizozemského volebního systému

<i>rok</i>	<i>změna</i>
1917	Zavedeno všeobecné povinné volební právo pro muže starší 25 let; volební klauzule byla stanovena na 1/2 přirozeného (tedy 0,5 % hlasů). Hlasy z různých oblastí se nesčítají a neexistuje procentní hranice pro přednostní zvolení (stačí jakýkoliv počet hlasů). Pro přepočítání hlasů na mandáty se používá Hareova metoda největšího zbytku.
1919	Zavedeno plné volební právo pro ženy; v Ústavě promítnuto až 1922.
1921	Hranice pro přednostní zvolení kandidáta se zvedla na polovinu listinného čísla ¹⁹ .
1922	Volební klauzule se zvýšila na 3/4 volebního prahu.
1937	D'Hondtův přepočítání hlasů na mandáty nahrazuje Hareovu metodu a volební klauzule se vyrovnává s prahem (zůstává až do teď).
1946	Věková hranice aktivního volebního práva snížena na 23 let.
1956	Dolní komora se rozšiřuje ze 100 křesel na 150.
1965	Snížení věkové hranice aktivního volebního práva na 21 let.
1970	Zrušena volební povinnost.
1973	Zavedena možnost spojovat kandidátní listiny.
1972	Věková hranice aktivního volebního práva snížena na 18 let.
1989	Hlasy pro stejného kandidáta v odlišných oblastech se nyní sčítají.
1997	Prah pro přednostní zvolení kandidáta se snížil na 1/4 přirozeného prahu.

Zdroje: Kiesraad 2009; Kolk, van der 2005: 7; Lijphart 1978: 119-120; Říchová 2009: 103

1.2 Aspekty nizozemského volebního systému a jeho důsledky

V této části práce se zaměřím na soudobý volební systém v Nizozemsku, tak jak funguje, jaké výsledky produkuje a jaké jsou jeho reálné důsledky. Zejména se zaměřím na výsledky předešlých voleb v roce 2006, resp. 2003. Sám o sobě je nizozemský systém poměrně jednoduchý, což je jeho nespornou devizou - porozumí mu takřka každý.

¹⁹ List quota; získá se podílem hlasů odevzdaných pro kandidátní listinu v dané oblasti a mandátů, které za ně získala (Lijphart 1978: 118).

1.2.1 Volební obvod, volební oblasti a kandidátní listiny

Celý volební systém je a vždy byl extrémně proporční. Je to tak díky celonárodnímu volebnímu obvodu, ve kterém se rozděluje všech 150 křesel Tweede Kamer (Lijphart 1978: 115). Technicky je země při volbách sice rozdělena na 19 volebních obvodů nebo oblastí²⁰, které se dále dělí na menší volební okrsky, ale členění je provedeno pouze z organizačních důvodů. Hlasy pro jednotlivé strany se sčítají v každé oblasti zvlášť, ale na celonárodní úrovni se nakonec všechny hlasy subjektu sečtou v jedno konečné číslo²¹.

Podobné možnosti jako v České republice mohou využít i strany, které se rozhodnou své kandidátky spojit – jen s tou podmínkou, že takto spojené kandidátky budou podány k registraci ve všech oblastech – tedy nelze spojovat kandidátky pouze ve vybraných oblastech, což je srovnatelné s českým volebním zákonem (§ 31)²², který též přikazuje předvolební koalice ustavit ve všech krajích a zakazuje zúčastněným stranám kandidovat samostatně. Mandáty se pak mezi strany rozdělí obdobně jako v případě rozdílných kandidátních listin jedné strany (viz. níže), podle tzv. kombinovaného volebního čísla (stejná metoda výpočtu jako „stranické“ volební číslo, viz. níže). Zbytkové mandáty se přidělí opět podle metody největšího zbytku (Electoral council 2005: 10, 13). K tomuto spojování listin se váže jediná podmínka. Aby strana byla připuštěna k rozdělování mandátů, musí sama o sobě získat potřebný počet hlasů k překročení přirozeného prahu, a tak získat mandát/y jen díky svému výsledku. Jestli se jí to nepodaří, je z dalšího přidělování mandátů kombinované kandidátce vyloučena a nic nezíská (Electoral council 2005: 12).

20 Groningen, Leeuwarden, Assen, Zwolle, Lelystad, Nijmegen, Arnhem, Utrecht, Amsterdam, Haarlem, Den Helder, 's-Gravenhage, Rotterdam, Dordrecht, Leiden, Middelburg, Tilburg, 's-Hertogenbosch, Maastricht (Proces-verbaal 2006: 3).

21 *The Dutch House of Representatives* [online]. 2009, Laatst bijgewerkt: vrijdag 23 oktober 2009 [cit. 2010-03-22]. Standing for election. Dostupné z WWW: <http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/elections/standing_for_election/index.jsp>.

22 Česká republika. Zákon č. 247 ze dne 30. října 1995 o volbách do Parlamentu České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 65, s. 3529-3554. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1995&typeLaw=zakon&what=Rok&stranka=2>>.

Politické strany mohou předkládat v každé zmiňované oblasti kandidátky rozdílně sestavené (Lijphart 1978: 117), lze tedy využít obsazení kandidáta, který je v dané oblasti populární, a tím si vylepšit volební výsledek (Electoral Council 2005: 6). I tak se ale na celonárodní úrovni všechny tyto kandidátky považují pro účely sčítání hlasů za jednu. Mezi tyto rozdílné listiny se mandáty, které strana získá, rozdělují tak, že se sečtou všechny hlasy pro všechny kandidátky této určité strany a vydělí se počtem mandátů, které strana celkově při volbách získala – tak se získá „stranické“ volební číslo, podle kterého se mandáty kandidátkám přidělí tím způsobem, že počet hlasů pro určitou kandidátní listinu se vydělí tímto číslem a výsledkem je počet obdržených mandátů. V tomto systému stranického přidělování se mohou objevit i nepřidělené mandáty, tzv. zbytkové, podobně jako na národní úrovni. Ty se mezi kandidátky přidělí podle systému největšího zbytku.

1.2.2 Volební klauzule, volební formule a hlasování

Dalším aspektem nizozemského volebního systému je volební klauzule, resp. přirozený práh. Jak již bylo řečeno, volební klauzule v Nizozemsku chybí. Nahrazuje ji přirozený práh, který je procentuálně stále stejný – 0,67 %, ale konkrétní počet hlasů potřebných pro získání jednoho mandátu se liší pro každé volby (Lijphart 1978: 117). K hranici 0,67 % se váže pojem volebního čísla. Toto číslo právě tvoří počet hlasů, které představují zmíněnou procentuální hranici. Získáme ho jednoduchým výpočtem. Celkový počet odevzdaných platných hlasů se vydělí počtem mandátů (150). Výsledek je objem hlasů nutný k získání jednoho mandátu (volební číslo). Jestliže strana nezíská ani tolik hlasů, vůbec se k přidělování mandátů nedostane²³. Tato přirozená hranice je opravdu malá, což má důsledky, o kterých se zmíním níže. Pro ilustraci, v České republice je volební klauzule 5 % (Český volební zákon, § 49).

Nyní přistoupíme k problematice hlasování, které probíhá podobně jako při volbách do PSP ČR. Volič může v rámci kandidátky jedné strany přidělit pouze jeden preferenční hlas kandidátovi podle svého uvážení. Přičemž hlas prvnímu v pořadí

²³ *The Dutch House of Representatives* [online]. 2009, Laatst bijgewerkt: vrijdag 23 oktober 2009 [cit. 2010-03-21]. Election result. Dostupné z WWW: http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/elections/election_result/index.jsp.

logicky znamená hlas kandidátce v takovém pořadí kandidátů, jaké bylo předloženo (Lijphart 1978: 118).

Samotný systém převodu hlasů na mandáty (volební formule) vypadá tak, že se výpočtem získá volební číslo. Volebním číslem se vydělí počet získaných hlasů každé strany a strana obsadí tolik mandátů, kolikrát se volební číslo vejde do jejího výsledku. Tento systém jen ve výjimečných případech negeneruje zbytkové mandáty. Je to přirozené. Podíly počtu hlasů a volebního čísla se totiž zaokrouhlují dolů, takže se nepodaří alokovat všechna místa v Tweede Kamer. Tyto zbytkové mandáty se přidělí pomocí metody největšího podílu. Systém se pak ve výsledku chová stejně, jako by se používal jen D'Hondtův dělitel.

Konkrétní výpočet vypadá tak, že se počet hlasů pro jednotlivé strany vydělí počtem mandátů, které strana získala v prvním skrutiniu, + 1. Takto se vydělí výsledky všech stran a straně s největším průměrným počtem hlasů na mandát se přidělí jeden ze zbytkových mandátů. Další mandát se přidělí straně s druhým největším počtem hlasů na mandát atd., dokud se nerozdělí všechny zbytkové mandáty (Electoral council 2005: 12/Dutch Elections Act²⁴).

Pro představu, po volbách v roce 2006 se takto přidělovalo celých 10 mandátů, což už je poměrně dost. V roce 2003 se takto přidělovalo 6 zbytkových mandátů²⁵.

Poté, co se rozdělí mandáty mezi politické strany, se k jednotlivým mandátům přidělují kandidáti. Buď se přidělují mandáty podle pořadí na kandidátní listině, což je obvyklejší²⁶ (tedy hlas pro prvního na kandidátce), nebo mandát automaticky obsadí ten kandidát, který získá potřebné množství preferenčních hlasů. Jinými slovy, přednostně je zvolen ten, který získá aspoň 25 % přirozeného prahu. Nejčastěji jsou takto voleni první a druzí v pořadí na kandidátkách²⁷. Technicky to vypadá tak, že preferenční hlasy

24 Section P7/par. 1, The Netherlands, Act of 28 September 1989 containing new provisions governing the franchise and elections (Elections Act). In *Bulletin of Acts and Decrees*. 2009, no. 452. Dostupný také z WWW: <<http://english.minbzk.nl//subjects/constitution-and/publications/@2036/elections-act>>.

25 *STATLINE : CBS* [online]. c2010 [cit. 2010-03-27]. Election results Dutch Lower House. Dostupné z WWW: <<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLEN&PA=37278eng&D1=a&D2=23-24&LA=EN&HDR=T&STB=G1&VW=T>>.

26 *The Dutch House of Representatives* [online]. 2009, Laatst bijgewerkt: vrijdag 23 oktober 2009 [cit. 2010-03-21]. Election result. Dostupné z WWW: <http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/elections/election_result/index.jsp>.

27 *The Dutch House of Representatives* [online]. 2009, Laatst bijgewerkt: vrijdag 23 oktober 2009 [cit. 2010-03-21]. Voting. Dostupné z WWW:

se konkrétnímu kandidátovi sčítají ze všech volebních oblastí. Zvolen je za tu oblast/kandidátku, kde získal největší počet preferenčních hlasů, případně jestliže získal na základě preferencí ve více oblastech více mandátů, tak obsazuje jen ten, kde dostal nejvíce hlasů (Electoral council 2005: 13).

1.2.3 Důsledky nizozemského systému

Volební systémy mají jako důležitá součást právního státu značný vliv na podobu stranického a politického systému, a proto zde nemohu vynechat pojednání o důsledcích toho nizozemského.

Nejdříve začnu s takřka extrémní poměrností²⁸, která je jako vlastnost nizozemského systému nejvíce zřejmá. Zde je nutné si znovu uvědomit, že v Nizozemsku neexistuje volební klauzule a stát figuruje jako jeden velký volební obvod, takže M (magnitude – velikost volebního obvodu) = 150 (Taagepera, Shugart 1989: 137). Hlavním důsledkem tak vysokého stupně poměrnosti je velký počet stran ve stranickém systému (např. Kubát 2004: 290-293), a to přesně platí v nizozemském případě. Při tak nízkém prahu pro vstup do Tweede Kamer (0,67 %) se do ní dostanou i marginální politické subjekty (Kolk van der, Thomassen 2006: 119). Příkladem mohou být výsledky voleb z roku 2006, kde celé 2 mandáty²⁹ získala Strana pro zvířata (PvdD), kterou lze považovat za stranu jednoho tématu. Dalším důkazem, že systém neeliminuje extrémní strany, ba naopak, je Strana svobody (PVV) nechvalně známého Geerta Wilderse, která měla mandátu devět, což je už poměrně slušný výsledek – skončila pátá. Na druhou stranu spousta menších stran se do parlamentu nedostala ani přes proporčnost volebního systému – jako příklad uvedu Stranu spojených seniorů (VSP), která získala 0,13 % hlasů a na mandát nedosáhla. Dlouhodobě, tedy od roku 1959 – kdy byl poprvé počet mandátů v Tweede Kamer 150 – do roku 2006 je průměr stran ve sněmovně u čísla 10³⁰.

<http://www.houseofrepresentatives.nl/how_parliament_works/elections/election_result/index.jsp>.

28 K proporčnosti více Lebeda 2008: 64 – 66.

29 *Dutch election results since 1918* [online]. 2010, Last update: February 23, 2010 [cit. 2010-03-28].

Tweede-Kamerverkiezingen - 22 november 2006. Dostupné z WWW:

<<http://www.nlverkiezingen.com/TK2006.html>>.

30 *STATLINE : CBS* [online]. c2010 [cit. 2010-03-24]. Election results Dutch Lower House. Dostupné z WWW: <<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLEN&PA=37278eng&D1=0->

S proporzitostí souvisí i volební formule. Hareho metoda je sama o sobě jedna z nejproporzitnějších volebních formulí, a jak bylo řečeno, spolu s celostátním obvodem působí opravdu extrémně poměrně, byť metoda přidělení zbytkových mandátů efekt zmírňuje ve prospěch větších stran (Lebeda 2008: 79 – 89).

Dalším aspektem, který umocňuje vysokou poměrnost systému, je možnost spojovat kandidátky stran. Tato vlastnost snižuje nevýhody malých stran, které tak už skoro nejsou omezeny, a tím pádem zvyšuje jejich šance na získání mandátu – byť v týmu (Lijphart 1994: 135).

Pro strany není ani problematické se štěpit; k fragmentaci dochází například při vnitrostranických problémech a počet stran v Tweede Kamer se během volebního období zvyšuje (Leenknecht, Schyff van der 2007 : 1137). I takto vzniklé a většinou malé subjekty mají poté v tak poměrném systému možnost udržet se a ve volbách získat mandát. Opak přitom tvrdí Lijphart, když cituje Duvergera v tom smyslu, že poměrný volební systém má určitý stabilizační efekt na stranický systém (Lijphart 1978: 124). Konkrétně se štěpení v Nizozemsku odehrálo v táboře KVP v roce 1968, když byla vytvořena Strana radikálů (PPR), a v táboře PvdA v roce 1970, když se odtrhli Demokratičtí socialisté '70 (DS'70) (Říchová 2009: 112; srovnej Lijphart 1978: 124-125)³¹.

Nás samozřejmě zajímá i stabilita nizozemských vlád. Mezi roky 1946 a 2006 je průměrná délka vlády jednoho kabinetu 885 dnů, neboli 2,4 roku (včetně prozatímních vlád - caretaker government).³² Pro zajímavost, u nás se v období 2002 až 2006 (používání stávajícího volebního systému) počet dnů pohybuje kolem 483 – zhruba 1,3 roku na celkem 5 vlád. To není mnoho³³.

1,36-67&D2=a&HD=081203-0949&LA=EN&HDR=T&STB=G1>.

31 Více k dělení stran na *Parlement & Politiek* [online]. 2010 [cit. 2010-04-09]. Democratisch-Socialisten 1970 (DS'70). Dostupné z WWW:

<<http://www.parlement.com/9353000/1f/j9vvy5i95k8zxl/vh8lnhrp8wth>>.

32 *Government.nl* [online]. 24-02-2010 [cit. 2010-04-25]. Caretaker government. Dostupné z WWW:

<http://www.government.nl/News/Press_releases_and_news_items/2010/February/Caretaker_government>.

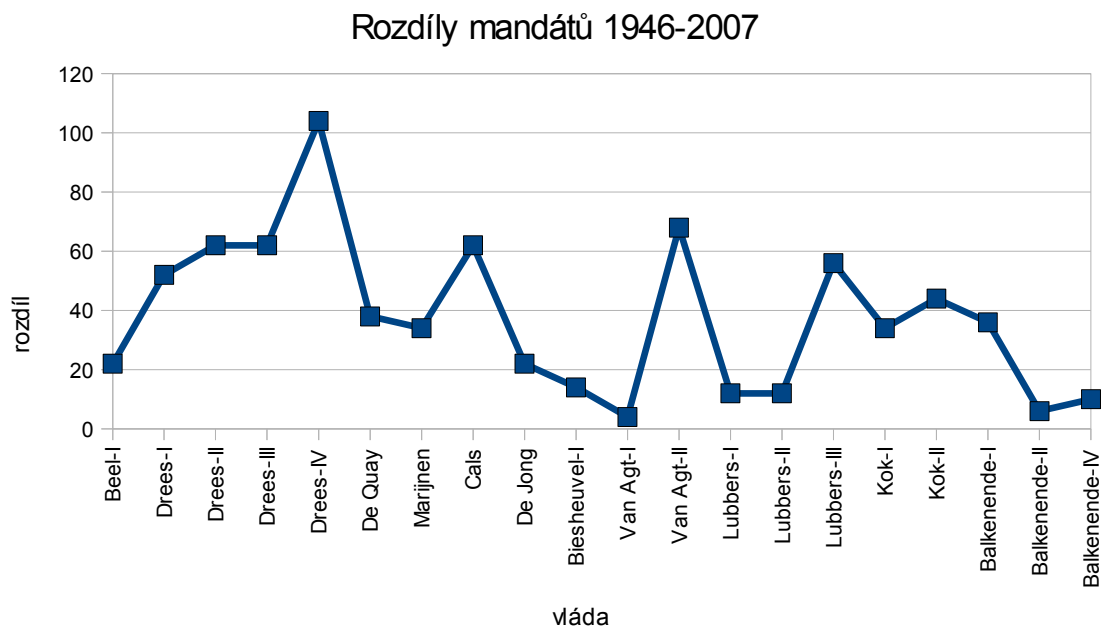
33 *Dutch election results since 1918* [online]. 2010, Last update: May 2, 2010 [cit. 2010-04-29].

Dostupné z WWW: <http://www.nlverkiezingen.com/index_en.html>;

Vláda České republiky [online]. c2010 [cit. 2010-04-29]. Historie minulých vlád. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/default.htm>>.

Na stabilitu můžeme pohlížet nejen z pozice délky trvání vlády, ale i z pozice výraznější vládní „většiny“. Proto jsem se rozhodl zanést do grafu hodnoty velikostí těchto většin, měřeno vždy vůči opozici. Výpočet jsem prováděl u 20 nizozemských vlád takto: (vládní mandáty) – (opoziční mandáty). Za pozornost stojí fakt, že pouze 4 vlády od roku 1946 působily v 100 členné komoře. Od roku 1956 (vláda Drees-IV) se výsledky musí vnímat v rámci komory 150-ti členné. Z grafu jsem vypustil vlády prozatímní (caretaker government), které zemi spravují jen do dalších voleb (např. po pádu vlády) a apolitické, jejichž hodnoty by graf jen zkreslily. Dohromady takovýchto vlád v daném období působilo 6.

Graf 1:

Zdroj: *Dutch election results since 1918* [online]. 2010, Last update: May 2, 2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <http://www.nlverkiezingen.com/index_en.html>.

Z grafu 1 vidíme, že rozdíl sice značně kolísá, ale také že nizozemský systém produkuje poměrně výrazné většiny. V průměru se jedná o většinu 34 mandátů (počítáno pro 150-ti místnou Tweede Kamer). Je nutné říci, že koalice mnohdy tvoří i ideově vzdálené politické strany, což se na hodnotě průměru i grafu podepsalo. Můžeme říci, že se jedná o nizozemské specifikum. Nicméně je to přesvědčivější

výsledek než má český volební systém. Český průměr se pohybuje přesně mezi jedním a dvěma mandáty. Výsledek se ale opět vztahuje pouze k období 2002 – 2006, kdy se už používal stávající volební systém. Nezapočítal jsem I. Topolánkovu vládu, protože jí nebyla vyslovena důvěra³⁴.

Nakonec nás nepřekvapí, že nizozemský systém zásadně produkuje koaliční vlády podobně jako český (Kubát 2004: 294 – 295/Andeweg 1989: 48), jelikož žádná strana nemá šanci získat nadpoloviční většinu mandátů – častější je, že se vlády účastní strany tři, protože dvěma subjektům se to podaří jen vzácně, viz. nizozemské volby 2006 (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1137)³⁵.

Shrnuto: Výhodou všech těchto aspektů nizozemského volebního systému je, že takto výsledky voleb odráží přesně náladu ve společnosti. Mezi důsledky ale patří i úplné odcizení Tweede Kamer od elektorátu, a tím pádem i ztráta legitimacy. Kandidáti jsou vybíráni stranou a jejími vůdci. Jen málokdo získá tolik preferenčních hlasů, aby byl zvolen přednostně, a proto do lavic ve sněmovně zasedají úplně neznámí lidé, kteří nemají k voličům vztah (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1135). Co více, kabinet spíše využívá sněmovnu (resp. vládní většinu) k prosazení svých návrhů, které se domluví v pozadí, namísto aby parlament kontroloval vládu a návrhy se řešily na jeho půdě (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1138).

Další nevýhody ve své práci zmiňují van der Kolk a Thomassen. Vypočítávají, že takto nastavený systém umožňuje výskyt již zmíněné velké stranické fragmentace a také, že je zde nebezpečí nerozhodných volebních výsledků, kdy není jasného vítěze a strany se nedokáží skrze názorovou rozdílnost dlouho domluvit (Kolk van der, Thomassen 2006: 119). Přesně těchto problému se chtěli reformátoři zbavit při návrhu na změnu volebního systému v roce 2005.

34 *Vláda České republiky* [online]. c2010 [cit. 2010-04-29]. Historie minulých vlád. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/default.htm>>;

Volby.cz [online]. c2010 [cit. 2010-04-30]. Dostupné z WWW: <<http://volby.cz/>>.

35 K formování koaličních vlád a jeho délce např. Aarts, Kolk van der 2006: 836 – 837 nebo Irwin, Holsteyn van 2004: 551-557.

Ke stabilitě vlád více: *Dutch election results since 1918* [online]. 2010, Last update: February 23, 2010 [cit. 2010-03-28]. Government composition. Dostupné z WWW:

<<http://www.nlverkiezingen.com/en/kab4603.html>> a

Government.nl [online]. 24-02-2010 [cit. 2010-04-25]. Caretaker government. Dostupné z WWW: <http://www.government.nl/News/Press_releases_and_news_items/2010/February/Caretaker_government>.

2. Navrhovaná varianta české volební reformy a její aspekty

Ve druhé části své práce budu aplikovat obě alternativy³⁶ navrhované volební reformy na výsledky hlasování ve volbách v letech 2002 a 2006 (krátce i 2010). Volební výsledky, indexy proporcionality a indexy reprezentace z těchto modelů budu analyzovat a porovnávat se skutečnými hodnotami. Je dobré dodat, že z původních 6 (resp. 9, když bereme v potaz i podvarianty) variant české volební reformy právě ta nizozemská (se svými dvěma alternativami) nesla označení “VI.” a nakonec nebyla vybrána na úkor varianty řecké.

Všechny výsledky těchto výpočtů budu pro přehlednost zanášet do tabulek. Do tabulek zanesu i hodnoty, které získáme, když volební výsledky očistíme od vlivu 5% volební klauzule. To proto, že volební klauzule má silně zkreslující tendenci, což se nejvíce projevilo v případě voleb v roce 2002, kdy Loosemore-Hanbyho index nebyl schopen zachytit změny v proporcionalitě u žádné z variant. Očištění provedu tak, že budu počítat jen s výsledky stran, které se přes zmiňovanou klauzuli dostaly do sněmovny. Součet jejich hlasů budu brát za 100 % všech odevzdaných hlasů, což podtrhne vliv jednotlivých variant na poměrnost a reprezentativnost systému.

Pro ilustraci budu v tabulkách uvádět i rozdíly procent hlasů a procent mandátů u jednotlivých stran při výpočtu Loosemore-Hanbyho indexu, aby bylo zřetelné, jak se výsledky liší od ideálního stavu.

Nakonec vypočítám ideální rozdělení mandátů pro všechny subjekty, které získaly více než 5 % platných hlasů (podobně jako při očištění od vlivu volební klauzule), a to na základě Hareovy kvóty doplněné metodou největších zbytků pro rozdělení zbytkových mandátů. Hareovu kvótu volím, protože se obecně považuje za jednu z nejproporčnějších (Lebeda 2008: 79). Posléze výsledky srovnám.

³⁶ V první alternativě se počítalo s degresivním bonusem pro vítěze, zatímco ve druhé s pevným bonusem deseti mandátů. Obě alternativy blíže vysvětlím na následujících stranách. Více viz. *Návrh variant upravujících volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*. Praha, 2008. Neustránkováno. Ministerstvo spravedlnosti ČR, a *Předkládací zpráva*. Praha, 2008. s.1-2. Ministerstvo spravedlnosti ČR.

2.1 Teorie českého volebního systému a důvody pro jeho reformu

Český volební systém lze charakterizovat jako **poměrný** a tak o něm hovoří např. i Sarah Birch (Birch 2003: 40) nebo Andrew Reynolds s Benem Reillym (Reynolds, Reilly 2002: 134). Republika je při volbách rozdělena na **14 volebních krajů**³⁷, ve kterých se rozděluje celkem 200 mandátů. Počet mandátů přidělovaných v daném kraji se určí tak, že se sečtou platné odevzdané hlasy ze všech krajů a vydělí počtem mandátů. Takto se získá republikové mandátové číslo, kterým se posléze dělí počty odevzdaných hlasů v krajích. V kraji se v jednom skrutiniu rozděluje takový počet mandátů, který představuje tento podíl v celých číslech. Zbylé mandáty se rozdělí podle metody největšího zbytku. K přidělování mandátů nejsou připuštěny politické subjekty, které nepřekročily hranici 5 % platných odevzdaných hlasů (**volební klauzule**)³⁸. Pro koalice je volební klauzule nastavena tak, že pro koalice o dvou členech je potřeba získat 10 %, o třech 15 % a 4 a více členech 20 % platných odevzdaných hlasů. Samotné rozdělování v krajích probíhá podle **D'Hondtovy metody**, kde řada dělitelů začíná číslem 1. Při preferenčním hlasování bylo ve volbách v roce 2006 možné udělit 2 preferenční hlasy a hranice pro přednostní zvolení kandidáta byla 7 % hlasů platných odevzdaných hlasů pro kandidátku³⁹. Pro nadcházející volby (2010) byla přijata novela, která zavádí 4 **preferenční hlasy** a hranici přednostního zvolení snižuje na 5 %.⁴⁰

Mezi nevýhody našeho systému patří hlavně velikost volebních krajů, kdy v těch menších jako je Karlovarský nebo Liberecký se v roce 2006 rozdělovalo jen 5, resp. 8 mandátů (naopak v Praze 25). Přirozený práh je u těchto krajů větší než volební

37 Hl.m.Praha, Středočeský, Jihočeský, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Jihomoravský, Olomoucký, Zlínský, Moravskoslezský (Český volební zákon, Příloha č.2.)

38 Více k volební klauzuli: BURDÁK, Vlastimil. Uzavírací klauzule. *Juristic* [online]. 16.5.2002, [cit. 2010-04-25]. Dostupný z WWW: <<http://ustavni.juristic.cz/149445/clanek>>.

39 Český volební zákon: § 39, § 50;

KUKLÍK, Pavel; BAXA, Josef. *Český statistický úřad* [online]. Praha : 31.3. 2005, Aktualizováno dne: 11.1. 2010 [cit. 2010-04-09]. Metody pro přepočítání hlasů na mandáty. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metody_pro_prepecet_hlasu_na_mandaty>.

40 Česká republika. Zákon č. 480 ze dne 5. října 2006, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 158, s. 6738. Dostupný také z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=480/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy>.

klauzule a vznikají tak silně disproporční výsledky. Systém také nevytváří akceschopné a stabilní vlády, protože takto nadhodnocuje zisky velkých stran a menší subjekty s větším koaličním potenciálem na něm trátí⁴¹.

Po tom co jsme si nyní řekli lze říci, že náš ani nizozemský volební systém nejsou dokonalé a neprodukují jen chtěné výstupy. Jak jsme viděli, podobně jako v našem případě se v Nizozemsku snažili volební systém díky jeho záporům už několikrát reformovat. Naposled v roce 2005, kdy padl pokus o přiblížení politiky k lidem, což je nejpalčivější problém dnešního Nizozemska, kde je obecně sdíleno, že Tweede Kamer je úplně odtržená od voličů. O neschopném parlamentu, který kontroluje vládu jen symbolicky ani nemluvě. I nad takovými důsledky bychom se v našem případě měli zaměřit.

2.2 Varianta VI

Pro úplnou představu o tzv. VI. variantě zde zevrubně vysvětlím, co přesně obsahovala. Pro rozbor použiji již zmíněnou *Důvodovou zprávu* vládního návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (Sněmovní tisk 758: 12) a výstup komise ustavené pro reformu volebního systému - *Návrh variant upravujících volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky* spolu s *Předkládací zprávou*, které jsem zde už zmínil⁴².

Dosavadních 14 volebních krajů měl nahradit **jeden celostátní volební obvod**. Proto se zřejmě varianta VI nazývala holandskou, protože další podobnost s nizozemským volebním systémem je spíše náhodná. Důsledek takové změny je lehce představitelný, zvýšila by se proporcionalita systému a favorizace větších subjektů by naopak klesla. I přes existenci celorepublikového obvodu mělo přidělování mandátů konkrétním kandidátům stále probíhat na úrovni volebních krajů podle výsledku kandidátní listiny a podle preferenčních hlasů. Kandidátní listiny by tedy šly podávat v

41 Sněmovní tisk 758: 7-9;

Volby.cz [online]. 2006 [cit. 2010-04-09]. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 2. - 3.6.2006. Dostupné z WWW: <<http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps51?xjazyk=CZ>>.

42 Poskytnuto Ministerstvem spravedlnosti České republiky – Tiskový odbor.

jednotlivých krajích odlišné.

Již zmíněný **bonus** by se přiděloval vítězi okamžitě, tzn. v prvním skrutiniu. Vliv bonusu jakožto většinového prvku lze předpokládat jako disproporční. Jeho implementace sleduje posílení vítěze za účelem snazšího sestavení vlády a posílení její stability (předpokládá posílení vládní většiny). Lze si představit i situace, kdy by bonus naopak efektivnímu sestavení vlády bránil nebo dokonce deformoval proporcionalitu tak, že by úplně anuloval pozitivní vliv celostátního obvodu.

Ve druhém skrutiniu by se pak v celostátním obvodu přidělovaly zbylé mandáty podle **D'Hondtovy metody**. Tato volební formule je nám již známá a používá se nyní v rámci volebních krajů. O jejím zvýhodňování větších stran již byla řeč, takže se dá považovat za mírně disproporční prvek. Na druhou stranu je fakticky používána i v Nizozemsku.

Bonus byl navrhován ve dvou variantách. První varianta počítala s degresivním bonusem, kde vítěz, který získá méně, než 30 % platných hlasů, obdrží deset bonusových mandátů. Za každá načatá 2 % nad hranici 30 % by se bonus o jeden mandát snižoval. Při zisku 50 % by pak vítěz žádný bonus neobdržel⁴³, protože by mu to jen uměle zvýšilo převahu a zabránilo případnému vzniku koaliční vlády (kterou lze vnímat jako pozitivní jev).

Druhá varianta představovala pevný bonus deseti mandátů, který by vítěz získal automaticky bez ohledu na počet procent hlasů, které obdržel. Ve druhém skrutiniu by se tak vždy přerozdělovalo jen 190 mandátů. Je otázkou zda by druhá varianta, resp. i první ve své extrémní podobě, nedefinovala poměrnost systému do té míry, že by se dal považovat za smíšený. To by mělo neblahé důsledky. Jednalo by se o porušení Ústavy, která hovoří jasně o poměrném volebním systému pro volby do Poslanecké sněmovny v čl. 18. Ústavní soud by se takovou změnou jistě zabýval.

Dále je nutné si uvědomit, že se sice ruší dosavadní volební kraje, ale zůstává zde stále volební **klauzule 5 %**, která vyřadí z rozdělování všechny subjekty, které ji nepřekročí. To by zajisté bránilo „nizozemské“ situaci – tedy fragmentaci sněmovny a její „neschopnosti“. Nárůst počtu stran v dolní komoře můžeme i tak předpokládat;

⁴³ *Návrh variant upravujících volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*. Praha, 2008. Neustránkováno. Ministerstvo spravedlnosti ČR.

skrze celostátní volební obvod se zvětší propustnost systému, ale u simulovaných výsledků takový výsledek neočekávám. Je tomu tak kvůli použití výsledků hlasování z dosavadního systému.

Také zůstává **rostoucí hranice pro koalice** politických stran (10, 15 a 20 % pro dvou, tří, čtyř a více členné koalice). Tím pádem by se spojování menším stranám vůbec nevyplatilo.

Vzhledem k již přijatému zákonu (viz.výše), kterým se od voleb 2010 mění počet preferenčních hlasů a s ním i hranice pro přednostní zvolení kandidáta (5 % odevzdaných platných hlasů pro kandidátku), by volič mohl udělit **4 preferenční hlasy** v rámci kandidátní listiny. To je sice krokem vpřed v oblasti personalizace volby, ale spíše než proporcionalita systému by se zvýšila legitimita výsledků hlasování.

Z výše napsaného vyplývá, že tzv. holandská varianta by se dost podstatně odlišovala od skutečného nizozemského volebního systému, který byl popsán v první části této práce. Nizozemský systém neobsahuje volební klauzuli nebo jakékoliv bonusy pro vítěze. Co více, hranice pro přednostní zvolení je v Nizozemsku vyšší, než by byla u nás, takže ani zde nepanuje shoda. Takové zásahy jsou zásadní. Proto se nedá předpokládat, že by se poreformní volební systém choval identicky jako ten nizozemský, ba v některých případech by se choval i opačně.

2.2.1 Volby 2006

V této podkapitole se budu zabývat aplikací navrhované volební reformy na výsledky hlasování ve volbách 2006. Výstupy této aplikace vždy zanesu pro přehlednost do tabulky⁴⁴. Po použití na původní výsledky hlasování budu simulovat reformu i na výsledky očištěné od vlivu 5% volební klauzule (jako by ostatní, v parlamentu nezastoupené, strany neexistovaly), která dané hodnoty do jisté míry zkresluje. Hodnoty psané černě značí původní výsledky, červené hodnoty jsou výsledky pro I. alternativu a modré jsou výsledky II.alternativy.

⁴⁴ Všechny výsledky, které zde prezentuji, jsou vypočteny pomocí webové aplikace simulující účinky modifikované D'Hondtovy metody. Aplikace : ROCA, Isaac. *Icon.cat* [online]. 2007 [cit. 2010-04-17]. Election calculus simulator based on the modified d'Hondt system. Dostupné z WWW: <<http://icon.cat/util/elections>>.

Tabulka 2: Výsledky parlamentních voleb v ČR v roce 2006

Strana	Hlasy	%	Mandáty	Ideální rozdělení mandátů
ODS	1.892.475	35,38%	81; 73+7; 72+10	75
ČSSD	1.728.827	32,32%	74; 67; 66	69
KSČM	685.328	12,81%	26; 26; 26	27
KDU-ČSL	386.706	7,22%	13; 14; 14	15
SZ	336.487	6,29%	6; 13; 12	14

Q= 25.149⁴⁵

Zdroj: *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. 2006 [cit. 2010-04-11]. Výsledky voleb do PS 2006 v České republice. Dostupné z WWW: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=VOLPS_04CR&vo=tabulka&kapitola_id=483>;

ROCA, Isaac. *Icon.cat* [online]. 2007 [cit. 2010-04-17]. Election calculus simulator based on the modified d'Hondt system. Dostupné z WWW: <<http://icon.cat/util/elections>>; Vlastní výpočty.

Z hodnot v tabulce 2 je jasné vidět, že největší ztrátu utrpěla v obou případech ČSSD (Česká strana sociálně demokratická), tedy druhá nejsilnější strana. Naopak zisk vítězné ODS (Občanská demokratická strana) s bonusem není tak markantní jak by se mohlo před aplikací zdát, což je překvapením. KSČM (Komunistická strana Čech a Moravy) jako středně velká politická strana zůstala v obou případech úplně netknuta a KDU-ČSL (Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová) si polepšila též jen mírně. Naopak SZ (Strana zelených) získala více než dvojnásobek, resp. dvojnásobek mandátů, než ve skutečnosti, což z ní dělá největšího beneficienta volební novely. Zde můžeme sledovat předpokládaný jev – menší strany by na poreformním volebním systému nejvíce získaly a to i přes většinový prvek v podobě bonusu pro vítěze. Připisují to absenci volebních krajů. To je jediný možný důvod, protože ostatní diskriminační prvky systémů (klauzule, volební formule) zůstaly zachovány. Celkově by vládní koalice (druhá Topolánková vláda) získala pohodlnou většinu 107, resp. 108 mandátů, což by jí dost usnadnilo vládnutí, prosazování zákonů a obecně posílilo stabilitu vlády.

⁴⁵ Hareova kvóta. Získáme ji tak, že dělíme součet všech získaných hlasů (v tomto případě pouze parlamentních stran) počtem mandátů.

Nakonec v posledním sloupci tabulky 2 pro srovnání představují ideální rozdělení mandátů pouze mezi strany zastoupené v parlamentu. I při takto ideálním rozdělení by vládní koalice získala většinu 104 mandátů. Sice se nejedná o obrovský rozdíl, ale když přihlédneme k rozdělení mandátů mezi strany v tomto ideálním případě, tak takové zjištění dává za pravdu hlasům volajícím po „spravedlivějším“ systému.

Tabulka 3: Indexy proporcionality a reprezentace pro volby 2006

	Loosemore-Hanbyho index (rozdíl mezi procentem získaných hlasů a procentem mandátů)			Index reprezentace		
	Stávající systém	Alternativa I.	Alternativa II.	Stávající systém	Alternativa I.	Alternativa II.
ODS	-5,12	-4,62	-5,62	1,14	1,13	1,16
ČSSD	-4,68	-1,18	-0,68	1,14	1,04	1,02
KSČM	-0,19	-0,19	-0,19	1,01	1,01	1,01
KDU-ČSL	0,72	0,22	0,22	0,90	0,97	0,97
SZ	3,29	-0,21	0,29	0,48	1,03	0,95
ostatní	5,98	5,98	5,98			
D=	9,99	6,2	6,49			

Zdroj: Vlastní výpočty.

V tabulce 3 jasně vidíme, že z pohledu proporcionality měřené Loosemore-Hanbyho indexem je nejhorší stávající volební systém. Hodnota D 9,99 jasně potvrzuje domněnku nepoměrnosti našeho systému. Nepřekvapí nás, že rozdíly mezi procenty hlasů a mandátů jsou u stávajícího systému největší (s výjimkou ODS u II. alternativy, což je způsobeno bonusem 10 mandátů).

Naopak první alternativa představuje zdaleka nejpoměrnější řešení. Rozdíly mezi procenty hlasů a mandátů jsou s malou výjimkou ČSSD nejmenší a celková hodnota indexu zkreslení je 6,2, tedy nižší než u původního systému a tím pádem poměrnější.

Nakonec druhá alternativa představuje prostřední řešení. Není s výsledkem D 6,49 sice nejproporčnější řešení, ale stále představuje poměrnější řešení, než funguje nyní. Je nutné upozornit na velký rozdíl procent hlasů a mandátů u vítězné ODS ve druhé variantě, který je způsoben pevným bonusem a který se promítne do indexu reprezentace hlavně u SZ.

Řešením, které nabízí i největší reprezentaci je stále první alternativa. Z tabulky 3 vyplývá, že skoro všechny strany jsou nadreprezentovány (kromě KDU-ČSL). To lze považovat jistě za pozitivní.

Druhá varianta též nabízí reprezentativní řešení, ale dochází zde k větší podreprezentaci zejména u SZ a KDU-ČSL. Naopak vítěz – ODS – je zde nejvíce nadreprezentována ze všech porovnávaných systémů, což není překvapením vzhledem k pevnému 10-ti mandátovému bonusu. Nejhuře opět dopadá stávající český systém, kde je podreprezentace menších stran a hlavně SZ nejmarkantnější (0,48).

Tabulka 4: Výsledky voleb 2006 očištěné od vlivu volební klauzule

Strana	Hlasy	%	Mandáty	Ideální rozdělení mandátů
ODS	1.892.475	37,62%	81; 73+6; 72+10	75
ČSSD	1.728.827	34,37%	74; 67; 66	69
KSČM	685.328	13,62%	26; 26; 26	27
KDU-ČSL	386.706	7,69%	13; 15; 14	15
SZ	336.487	6,69%	6; 13; 12	14

Q= 25.149

Zdroj: *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. 2006 [cit. 2010-04-11]. Výsledky voleb do PS 2006 v České republice. Dostupné z WWW: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=VOLPS_04CR&vo=tabulka&kapitola_id=483>;

ROCA, Isaac. *Icon.cat* [online]. 2007 [cit. 2010-04-17]. Election calculus simulator based on the modified d'Hondt system. Dostupné z WWW: <<http://icon.cat/util/elections>>; Vlastní výpočty.

Výsledky očištěné od vlivu volební klauzule se liší jen v maličkostech. ODS získá u první alternativy jen 6 bonusových mandátů oproti 7 a KDU-ČSL si o jeden polepší na 15. To znamená, že mandáty by se přesunuly pouze v rámci koalice a vláda by tudíž zůstala stejně stabilní.

Tabulka 5: Indexy proporcionality a reprezentace pro volby 2006 očištěné od vlivu volební klauzule

	Losemore-Hanbyho index – očištěný od vlivu volební klauzule (rozdíly mezi procentem získaných hlasů a procentem mandátů)			Index reprezentace (očištěný od vlivu volební klauzule)		
	Stávající systém	Alternativa I.	Alternativa II.	Stávající systém	Alternativa I.	Alternativa II.
ODS	-2,88	-1,88	-3,38	1,08	1,05	1,09
ČSSD	-2,63	0,87	1,37	1,08	0,97	0,96
KSČM	0,62	0,62	0,62	0,95	0,95	0,95
KDU-ČSL	1,19	0,19	0,69	0,85	0,98	0,91
SZ	3,69	0,19	0,69	0,45	0,97	0,90
D =	5,51	1,88	3,38			

Zdroj: Vlastní výpočty.

Tabulka 5 nám ukazuje situaci po odstranění vlivu klauzule na poli proporcionality a reprezentace stran. Výrazně proporčnější se zde ukázala první alternativa oproti svému výsledku z tabulky 3. Hodnota D 1,88 je úplně nejmenší a tudíž nejpoměrnější ze všech naměřených hodnot pro volby 2006. Hodnoty rozdílů procent hlasů a mandátů jsou u ní též malé. Nejhuře znovu dopadl stávající volební systém s hodnotou D 5,51, která je při srovnání s ostatními poměrně velká.

U reprezentace se situace opakuje, kdy nejlepším řešením je první alternativa, kde jsou strany podreprezentovány jen mírně. U druhé alternativy jsou hodnoty stále mírné, ale větší než u první. Nejhuře díky podreprezentaci KDU-ČSL a hlavně SZ dopadá český volební systém. Hodnota 0,45 u SZ nás opět upozorňuje na silnou podreprezentaci strany.

Z prezentovaných simulací je zřejmé, že pro volby v roce 2006 by se z pohledu cílů reformy nejvíce hodila první alternativa „holandské“ varianty. Jinými slovy: v tomto případě lze reformu jen doporučit. Bude zajímavé sledovat, zda se takovýto výsledek potvrdí i u voleb 2002, které byly od těch v roce 2006 odlišné.

2.2.2 Volby 2002

Nyní se tedy zaměříme na výsledky českých voleb z roku 2002. Tabulka 6 názorně ukazuje rozdíly v distribuci hlasů jednotlivým stranám, které se ve skutečnosti dostaly do sněmovny. Je velmi zajímavé, že distribuce mandátů stávajícím systémem přibližně odpovídá ideálnímu rozdělení mandátů, které je opět uvedeno v pravém sloupci tabulky. Naopak obě alternativy představují méně ideální řešení, přičemž II. alternativa zaostává nejvíce.

Vládní koalice by ale po aplikaci reformy měla výraznější převahu 106, resp. 107 mandátů, která by jí zajistila pohodlnější vládnutí a jistě i větší stabilitu vlády. I v ideálním případě by koalice disponovala 102 mandáty a tedy „větší“ většinou. Takovéto výsledky znovu ukazují na nevýhody stávajícího volebního systému na poli vládní stability.

Tabulka 6: Výsledky parlamentních voleb v ČR v roce 2002

Strana	Hlasy	%	Mandáty	Ideální rozdělení mandátů
ČSSD	1.440.279	30,20%	70; 66+9; 66+10	69
ODS	1.166.975	24,47%	58; 54; 53	56
KSČM	882.653	18,51%	41; 40; 40	42
KDU-ČSL/US-DEU	680.671	14,27%	31; 31; 31	33

Q= 20.852

Zdroj: Český statistický úřad [online]. 31.7. 2002, Aktualizováno dne: 26.10. 2006 [cit. 2010-04-29]. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2002 - 1. díl. Dostupné z WWW: <<http://czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/p/4204-02>>;

ROCA, Isaac. *Icon.cat* [online]. 2007 [cit. 2010-04-17]. Election calculus simulator based on the modified d'Hondt system. Dostupné z WWW: <<http://icon.cat/util/elections>>; Vlastní výpočty.

Tabulka 7: Indexy proporcionality a reprezentace pro volby 2002

	Loosemore-Hanbyho index (rozdíl mezi procentem získaných hlasů a procentem mandátů)			Index reprezentace		
	Stávající systém	Alternativa I.	Alternativa II.	Stávající systém	Alternativa I.	Alternativa II.
ČSSD	-4,80	-7,30	-7,80	1,16	1,24	1,26
ODS	-4,53	-2,53	-2,03	1,19	1,10	1,08
KSČM	-1,99	-1,49	-1,49	1,11	1,08	1,08
KDU-ČSL/US-DEU	-1,23	-1,23	-1,23	1,09	1,09	1,09
ostatní	12,55	12,55	12,55			
D=	12,55	12,55	12,55			

Zdroj: Vlastní výpočty.

Pohled do tabulky 7, zejména na výsledky indexu zkreslení (D), odhaluje nepříjemný fakt, že Loosemore-Hanbyho index nedokázal rozlišit změny v měření proporcionality mezi jednotlivými alternativami českého volebního systému. Hodnoty jsou ve všech případech shodné. Takový stav můžeme připisovat 5% volební klauzuli, která výsledky deformuje (vyřadila 12,55 % hlasů).

Tabulka 9, kde jsou výsledky očištěny od jejího vlivu, proto představí relevantnější údaje. Ale ještě zůstaneme u tabulky 7.

Rozdíl mezi procentem hlasů a mandátů je největší u ČSSD v případě II. alternativy, což je při maximálním pevném bonusu deseti mandátů logické. Podobně se tento fakt projevuje i u reprezentace, kde je ČSSD při stejné alternativě nejvíce nadreprezentovanou stranou vůbec.

U druhé ODS je posun opačný, podobně jako u KSČM, protože obě alternativy je přibližují k „rovné“ (ideální) reprezentaci.

Nakonec za pozornost stojí fakt, že při volbách 2002 žádný subjekt nebyl podreprezentován, tak jak se stalo ve volbách 2006. To jistě souvisí se skutečností, že se do sněmovny neprobojovala žádná malá strana, kterou by systém „mohl“ diskriminovat. Nevýhoda malých stran se ztratila v Koalici KDU-ČSL/US-DEU⁴⁶.

⁴⁶ Unie svobody – Demokratická unie (US-DEU).

Tabulka 8: Výsledky voleb 2002 očištěné od vlivu volební klauzule

Strana	Hlasy	%	Mandáty	Ideální rozdělení mandátů
ČSSD	1.440.279	34,53%	70; 67+7; 66+10	69
ODS	1.166.975	27,98%	58; 54; 53	56
KSČM	882.653	21,16%	41; 41; 40	42
KDU-ČSL/US-DEU	680.671	16,32%	31; 31; 31	33

Q= 20.852

Zdroj: Český statistický úřad [online]. 31.7. 2002, Aktualizováno dne: 26.10. 2006 [cit. 2010-04-29]. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2002 - 1. díl. Dostupné z WWW: <<http://czso.cz/csu/2002edicniplan.nsf/p/4204-02>>;

ROCA, Isaac. *Icon.cat* [online]. 2007 [cit. 2010-04-17]. Election calculus simulator based on the modified d'Hondt system. Dostupné z WWW: <<http://icon.cat/util/elections>>; Vlastní výpočty.

V tabulce 8 uvádím rozdělení mandátů mezi strany za předpokladu, že výsledky voleb 2002 očistíme od deformujícího vlivu volební klauzule. Je zřejmé, že se původní výsledky blíží ideálnímu rozdělení, protože stačí počty procent násobit dvěma a získáme ideální počet mandátů strany. Ostatní změny jsou jen kosmetické, protože ČSSD jeden mandát ztratí a KSČM naopak získá v případě první alternativy.

Vládní koalice by disponovala v obou alternativách přehlednou většinou 105, resp. 107 mandátů a tak by byla schopná sestavit stabilnější vládu.

Tabulka 9: Indexy proporcionality a reprezentace pro volby 2002 očištěné od vlivu volební klauzule

	Losemore-Hanbyho index – očištěný od vlivu volební klauzule (rozdíl mezi procentem získaných hlasů a procentem mandátů)			Index reprezentace (očištěný od vlivu volební klauzule)		
	Stávající systém	Alternativa I.	Alternativa II.	Stávající systém	Alternativa I.	Alternativa II.
ČSSD	-0,47	-2,47	-3,47	1,01	1,07	1,10
ODS	-1,02	0,98	1,48	1,04	0,96	0,95
KSČM	0,66	0,66	1,16	0,97	0,97	0,95
KDU-ČSL/US-DEU	0,82	0,82	0,82	0,95	0,95	0,95
D=	1,49	2,47	3,47			

Zdroj: Vlastní výpočty.

Tabulka 9 ukazuje správnost předpokladu, že očištěním výsledků od vlivu klauzule se situace stane čitelnější. Je překvapivé, že nejproporčnější se jeví stávající volební systém, což je nepochybně způsobeno i skutečnými výsledky, které jsou blízké těm ideálním.

První alternativa se s hodnotou D 2,47 staví na druhé místo v proporčnosti a druhá alternativa je poslední – nejméně proporční řešení z nabízených možností, což se při bonusu 10 mandátů dalo v tomto případě očekávat. Indexy reprezentace hovoří podobně. ČSSD obdržela prakticky přesný počet mandátů, které ji ideálně náleží a ostatní strany zůstávají jen mírně podreprezentovány. První a druhá alternativa představuje slabou nadreprezentaci vítěze na úkor všech ostatních s výjimkou KDU-ČSL/US-DEU, která si nepřilepšila a ani nepohoršila.

Vidíme, že aplikace reformy na volby 2002 nám nepřinesla tak jasné výsledky jako v roce 2006. Reformní volební systém sice dokázal produkovat výraznější vládní většiny ve sněmovně, ale proporcionalita se nezvýšila, naopak klesla, což nelze považovat za pozitivní. Kdyby se někdy v budoucnu o „holandské“ variantě vážně uvažovalo, bylo by nutné si jasně stanovit o co reformě přesně jde, zda o větší míru proporcionality nebo stabilitu/akceschopnost vlád.

2.2.3 Volby 2010

I přes to, že tato práce byla tematicky omezena pouze na volby z let 2002 a 2006 a její uzávěrka proběhla začátkem května 2010, bylo by špatné volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR z léta 2010 nezmínit aspoň v nejmenším. Už jen kvůli tomu, že volební výsledek překvapil nejen voliče samotné, ale i odborníky na společenské vědy.

Volby 2010 dopadly netradičně hned z několika důvodů. Nevyšel z nich jasný vítěz s přesvědčivou většinou hlasů. Do sněmovny se probojovaly nové strany - relativně malá a doposud působící na komunální úrovni v Praze – strana Věci Veřejné (VV); dále TOP 09, sice nová, ale složená ze „starých“ tváří, velká naděje voleb vedená Karlem Schwarzenbergem.

Naopak po sto letech vypadla ze sněmovny tradiční KDU-ČSL, byť jí nechybělo k pokoření 5% hranice mnoho⁴⁷. A snad nejzásadnější změna – vládu na první pokus nesestavoval oficiální vítěz voleb (ČSSD), ale ODS, která díky zřetelně většímu koaličnímu potenciálu byla pověřena prezidentem (také výjimečné, pověřování vítěze voleb sestavením vlády se stalo ústavní zvyklostí).

Byla sestavena koaliční vláda s jasnou a pevnou většinou, která nezávisí na jediném hlasu, což v poslední době také nebylo v Česku zvykem. Náš dosavadní volební systém se ukázal být schopným produkovat i jasné (vládní) většiny a stabilní (zatím) vlády. I proto bude zajímavé krátce analyzovat výsledky voleb 2010 a simulovat na nich „holandskou“ variantu.

Tabulka 10: Výsledky parlamentních voleb v ČR v roce 2010

Celkem hlasů: 5.230.859

Strana	Mandáty	Ideální rozdělení mandátů
ČSSD	56; 52+10	54
ODS	53; 48	50
TOP 09	41; 39	41
KSČM	26; 26	28
VV	24; 25	27

Q= 21.228

Zdroj: *Volby.cz* [online]. c2010 [cit. 2010-07-16]. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010. Dostupné z WWW: <<http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>> ; ROCA, Isaac. *Icon.cat* [online]. 2007 [cit. 2010-04-17]. Election calculus simulator based on the modified d'Hondt system. Dostupné z WWW: <<http://icon.cat/util/elections>>; Vlastní výpočty.

Vzhledem k situaci kdy vítězná ČSSD získala lehce přes 20 % hlasů, je jasné, že obě modifikace „holandské“ varianty splynou v jednu – a to, že vítěz získá 10 bonusových mandátů. Výsledky ze simulace jsem do tabulky zanesl červeně.

⁴⁷ *Volby.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-07-15]. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010. Dostupné z WWW: <<http://volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ>>.

Je zřejmé, že dnešní koalice stran ODS, TOP 09 a VV by stále měla s přehledem většinu ve sněmovně, a tudíž by neměla problém sestavit vládu. K tomu lze dodat, že takto nastavená „holandská“ varianta pouze „bezdůvodně“ posílila vítěze voleb, který skončil v opozici, na úkor stran s větším koaličním potenciálem, což mimochodem bylo součástí odborné kritiky této reformy, když se projednávala před výše zmíněnou komisí. V extrémním případě si lze představit, že by uměle došlo opět k patové situaci, tak jako po volbách 2006.

Díky absenci malých stran typu SZ nebo KDU-ČSL se stávající systém neprojevil příliš diskriminačně a výsledky středních stran jsou velmi podobné těm před simulací reformy. To jsme nicméně mohli pozorovat i u předešlých voleb. KSČM si dokonce opět nepohoršila, ani nepřilepšila. Druhá v pořadí ODS si očekávaně pohoršila o pár mandátů na účet vítězné ČSSD. Tuto tendenci – zvýhodnění vítěze na úkor druhého v pořadí – jsme mohli sledovat i u předešlých voleb.

Při měření proporcionality bylo nutné výsledky očistit od vlivu volební klauzule, protože značně výsledky zkreslila, podobně jako tomu bylo u voleb 2002. Pro stávající systém je hodnota D 2,38 a pro „holandskou“ variantu 3,79.

Překvapivě nám vyšlo, že stávající volební systém je proporčnější než navrhovaná varianta. Můžeme říci, že by reforma nebyla zas tak nutná.

Při pohledu na reprezentaci A jsou hodnoty velmi podobné, ale stále vychází lépe stávající systém. „Holandská“ varianta posílila nadreprezentaci vítěze, snížila ji druhému a třetímu v pořadí a středně velkých stran se nedotkla. Malé strany se do sněmovny neprobojovaly (VV považují za stranu střední), takže stávající systém je nediskriminoval.

2.2.4 Shrnutí výsledků

V případě modelu voleb 2006 se podařilo naplnit požadavky vlády⁴⁸. Řešení v podobě jakékoliv alternativy by představovalo proporčnější a reprezentativnější volební

⁴⁸ Text koaliční dohody mezi ODS, KDU-ČSL a Stranou zelených v části Volební systém, justice, posílení prvků přímé demokracie uvádí: *"Upravíme volební systém tak, aby garantoval vyšší míru proporcionality (Hagenbach-Bischoff) a garantoval vítězi voleb tzv. volební prémii v rámci přerozdělení mandátů v druhém skrutiniu, o jejíž podobě bude vedena diskuse."*. Zdroj: *Předkládací zpráva*. Praha, 2008. s.1-2. Ministerstvo spravedlnosti ČR.

system než je dosavadní. Vládní koalice by disponovala pohodlnou většinou, a tudíž by se stala i akceschopnější a vláda stabilnější. To jsme konstatovali již při prezentaci výsledků simulace u voleb 2006.

U voleb 2002 jsou výsledky odlišné. Volební systém tak jak je nastaven nyní sice představuje nejproporčnější a nejreprezentativnější řešení z pohledu zvolených měřících indexů, ale produkoval jen mírnou vládní většinu v Poslanecké sněmovně. Naopak obě alternativy představují méně poměrné řešení s výraznějšími většinami. Akceschopnější (stabilnější) vláda byl jeden z předpokladů volební reformy. Musíme mít též na paměti, že ve volbách v roce 2002 se do sněmovny nedostala žádná menší strana, resp. menší strany zastoupila koalice KDU-ČSL/US-DEU. Tím pádem tu vedle KSČM vznikl další středně velký subjekt, a jak lze pozorovat z výsledků v tabulkách, tak reforma středně velké subjekty nijak nepenalizuje a ani nezvýhodňuje.

Obecně by na reformě nejvíce ztratily druhé nejsilnější strany, které zde zaznamenaly největší úbytky křesel nejen u každé z variant, ale i v ideálním případě nebo po očištění od vlivu volební klauzule.

Středně velké strany jako KSČM nebo Koalice KDU-ČSL/US-DEU v roce 2002 by na reformě v jakékoliv podobě nic neztratily, ani nezískaly. Proto můžeme usuzovat, že na středně velké politické subjekty by VI. varianta neměla vliv. Naopak je tu jasně viditelný profit menších subjektů jako jsou Zelení nebo teoreticky KDU-ČSL. V našem modelu (2006) získala SZ dvojnásobek a více mandátů, než které jí přisoudil dosavadní volební systém s volebními kraji, což je opravdu mnoho.

Při krátkém exkurzu do roku 2010 se potvrdily domněnky z voleb 2002, protože výsledky i situace jsou obdobné – absence menších stran a větší proporčnost a reprezentativnost nynějšího volebního systému. Navíc v roce 2010 stávající systém dokázal, že umí vytvořit i jasné většiny a teoreticky stabilní vlády. Jak jsem již řekl, v tomto případě by bonus v podobě deseti mandátů jen uměle zvýhodnil vítěze, který by i tak nebyl teoreticky schopen sestavit vládu.

Můžeme konstatovat, že na poli proporcionality a reprezentace nehovoří výsledky jasně ani pro jednu variantu či stávající systém. Za takové situace by bylo nutné si jasně stanovit priority reformy volebního systému, tedy zda chceme systém „spravedlivější“ nebo vlády stabilnější a akceschopnější.

U stability jsme z představených výsledků viděli, že reforma by v každé alternativě produkovala rozhodnější povolební většiny až na rok 2010, kdy je stávající většina výraznější. Opozice by měla podstatně ztíženou možnost, jak vládě vyslovit nedůvěru, a tudíž by vláda byla stabilnější. Vládní koalice v modelech vždy disponovala buď větším počtem mandátů než ve skutečnosti nebo i tak jasnou většinou a tudíž pohodlnějším postavením ve sněmovně. Vlády by pak nemusely svádět podobné boje, jak jsme byli svědky u druhé Topolánkové vlády. K formování vlády lze ještě dodat, že díky rozhodnějším volebním výsledkům by bylo jistě jednodušší (na rozdíl od Nizozemska).

Vzhledem k stále stejné volební klauzuli se počet stran nezvýšil, což je při analýze starých výsledků logické. Do budoucna by se dalo uvažovat o zvýšení počtu subjektů na stranické scéně, protože systém by se díky absenci volebních krajů stal propustnějším pro menší strany, které by nemusely získávat v menších krajích (myšleno na mandáty) až 15 % hlasů, jak tomu bylo například nutné v roce 2006 v Karlovarském kraji pro postup do skrutinia⁴⁹. Naopak 5% volební klauzule by zabránila tak velké fragmentaci, jako se vyskytuje v Nizozemsku.

Nevýhodou zůstává stále stejný systém „penalizace“ předvolebních koalic, kdy 4 a více politických stran v koalici musí získat 20 % hlasů, aby postoupily do skrutinia, takže spojování kandidátních listin po nizozemském vzoru (např. Zelení-Levice, GL) by nebylo možné, resp. výhodné.

Za negativní lze dále označit logickou absenci větších pout poslance k voličům, což je problém, který se snažila odstranit nizozemská reforma z roku 2005. Další nizozemský problém, kterým je ovládnutí parlamentu kabinetem, by se u nás zřejmě opakoval, protože podobná praxe, kdy strana ovládá své poslance, se u nás zavedla již před značnou dobou.

Nyní se zastavíme u menšího srovnání. Bylo velmi zajímavé sledovat vliv těchto dvou systémů (českého a nizozemského) na počet stran, které soutěží o místo v parlamentu. Celkově ve volbách v Nizozemsku roce 2003 kandidovalo 19 politických stran a v roce 2006 to bylo 24 kandidujících stran, zatímco u nás to pro srovnání bylo v

49 VAGENKNECHT, Pavel. *Volte Nevyvolené* [online]. 06.04.2010 [cit. 2010-04-25]. Český volební systém a malé strany. Dostupné z WWW: <<http://www.voltenevyvolene.cz/news/cesky-volebni-system-a-male-strany/>>; Cabada 2007: 216; Antoš 2009; Sněmovní tisk 758: 9.

roce 2002 29 politických stran a v roce 2006 26 stran⁵⁰, což je vzhledem k nižší propustnosti našeho volebního systému překvapením a může se to zdát nelogické. I vzhledem k tomu by bylo možné předpokládat, že počet kandidujících stran by se u nás při takovéto reformě ještě zvýšil.

Nakonec je viditelné, že reforma by neprodukovala stejné výsledky jako nizozemský volební systém. Určitě by to nebylo způsobeno jen tím, že samotná „holandská“ varianta se značně liší od své předlohy, ale i tím, že česká politická kultura je zkrátka odlišná od té nizozemské. Fragmentace by se nekonala stejně jako přítomnost stran jednoho tématu. Naopak by se vyskytly stabilnější výsledky a zřejmě by se prodloužila i průměrná délka vlády.

50 *Volby.cz* [online]. c2010 [cit. 2010-03-28]. Výsledky voleb. Dostupné z WWW: <<http://www.volby.cz/>>.

ZÁVĚR

Tato práce analyzovala nizozemský volební systém a tzv. holandskou variantu české volební reformy. V případě nizozemského systému to bylo se zaměřením na jeho historický vývoj a deskripci jeho současné podoby, včetně reformních návrhů a důsledků, mezi které můžeme řadit např. extrémní poměrnost či fragmentaci Tweede Kamer. U navrhované reformy českého systému jsem se zejména zaměřil na její předpokládané důsledky v české politické realitě a na posuzování, zda by taková podoba volebního systému byla konečně „spravedlivější“, tak jak bylo požadováno při jejím zadání.

Podařilo se mi potvrdit jen některé hypotézy, které jsem si na začátku psaní této práce stanovil. Můžeme konstatovat, že to byly tyto:

(1) Volební reforma by vzhledem ke své odlišnosti neměla totožné důsledky jako nizozemský volební systém.

(3) Reforma by vedla k formování stabilnějších vlád za současně stejného počtu stran.

K potvrzení první hypotézy můžeme říci, že její verifikace není jednoznačná, ale je nutné se na tento fakt dívat z širší perspektivy. Samotná navrhovaná „holandská“ varianta se tak zásadně liší od své skutečné předlohy, že můžeme spíše hovořit o prvcích, ve kterých se shodují než naopak. Lze říci, že naše VI. varianta byla tak originální, že by nemusela nést přívlastek „holandská“. U společných rysů se jedná zejména o celostátní volební obvod, prakticky volební formulaci a způsob rozdělování mandátů mezi stranické kandidátní listiny. Ostatní aspekty se liší. Zejména přítomnost volební klauzule v Česku dělá zásadní rozdíl mezi těmito dvěma systémy. Mimo náš zájem by neměl zůstat ani bonus pro vítěze. Proto můžeme sice sledovat některé podobné důsledky, které oba systémy sdílí, ale ty zde byly buď už před „reformou“ nebo nejsou tak podstatné. Naopak tak zásadní průvodní jevy nizozemského systému jako extrémní poměrnost, velká fragmentace dolní komory či přítomnost stran „jednoho tématu“ by se od reformy nedaly očekávat. O tom svědčí i simulované výsledky českých voleb, tak jak jsem je v této práci předvedl.

Ke třetí hypotéze, kterou se též podařilo potvrdit, můžeme říci, že simulované

výsledky hovoří jednoznačně. V každém ukázkovém případě by se skutečnému vítězi podařilo sestavit vládu s výraznější většinou než tomu bylo ve skutečnosti. Je to zajisté způsobeno poměrnějším způsobem přidělování mandátů stranám (můžeme tedy říci i „spravedlivějším“) a hlavně premií pro vítěze, která vládní většiny podstatně posiluje. Počet politických stran se samozřejmě nezvýšil, což se při simulaci na původních výsledcích a stálé přítomnosti 5% volební klauzule dalo očekávat. Klauzule fakticky brání tomu, aby se v poreformním systému vyskytla „nizozemská“ situace. Naopak lze velmi předpokládat, že by se v reálných volbách situace měnila. Poreformní systém by byl jistě propustnější a voliči by podle toho do budoucna mohli upravit svou volbu a dávat hlasy i menším stranám, protože by byla větší šance, že po překročení volební klauzule získají znatelnější zastoupení ve sněmovně.

Navíc se zdá ponechání klauzule více než vhodné. Problémem Nizozemska je v poslední době totiž neakceschopnost vlády (způsobená mimo jiné i velkým počtem politických stran v Tweede Kamer), zatímco u nás, kde máme méně poměrný systém je tomu s akceschopností podobně. To je v rozporu s tvrzením Kubáta (Kubát 2004: 296), že volební systém, který má i většinové rysy, produkuje akceschopnější vlády (podobně Lijphart 1994: 20-21/Sartori 2001: 17,65 a násl.) ve společnosti, která nemá tolik linií štěpení (cleavages⁵¹). To je v porovnání s nizozemskou společností určitě ta česká. Vypuštění volebních krajů a zároveň ponechání volební klauzule by tento problém mohlo řešit, protože počet stran ve sněmovně by extrémně nevzrostl.

U druhé hypotézy

(2) Volební reforma by při simulaci produkovala proporcčnější výsledky než současný volební systém a bránila by výrazné nadreprezentaci velkých stran;

musím konstatovat, že se mi ji nepodařilo vyvrátit, ale ani potvrdit. Výsledek je velmi nerozhodný. Hypotéza platí zejména při přítomnosti menších stran ve sněmovně, protože jedině tak se projeví největší rozdíl mezi stávajícím volebním systémem a tím po reformě, protože stávající systém poměrně znevýhodňuje menší subjekty na rozdíl od poreformního. Když se do sněmovny dostanou jen větší nebo střední subjekty jako

51 Zjednodušeně lze vysvětlit jako pojem značící hranici (linii) mezi názorovými zastánci a odpůrci konkrétních politických/sociálních témat (např. vlastníci X pracující). Viz. JANDA, Kenneth. *Janda* [online]. 1999 [cit. 2010-04-30]. Social Bases of Party Support : Lipset and Rokkan Reading. Dostupné z WWW: <<http://janda.org/c24/Readings/Lipset&Rokkan/Lipset&Rokkan.htm>>.

tomu bylo v roce 2002, tak se hodnoty proporcionality a reprezentace zásadně neodlišují. Ani rok 2010 nedokázal jasnou převahu hledaných výhod reformy. Jen u voleb v roce 2006 se hypotéza potvrdila. Zejména menší strany (SZ) by tehdy na reformě vydělaly nejvíce.

Můžeme tedy konstatovat, že obě varianty v letech 2002 a 2006 neznevýhodnily menší politické strany a produkovaly stabilnější vlády, které disponovaly takovou většinou, že by nemusely stát a padat na jediném hlasu.

Nicméně při inspiraci nizozemským systémem bychom se měli dívat i na problémy, které nizozemský systém vytváří, protože bychom je později mohli zaznamenat u nás. Jak jsem napsal výše, v Nizozemsku proběhlo několik pokusů o reformu, protože volební systém produkuje voličům vzdálené neakceschopné vlády. Je velmi zajímavé, že Leenknecht s van der Schyffem hovoří o tom, že změna nizozemského systému na systém o více volebních obvodech by byla vhodná spíše pro stát s homogennějším obyvatelstvem – což je Česko, kde ale více obvodů (krajů) už máme (Leenknecht, Schyff van der 2007: 1144). Dalším aspektem je legitimita, která by u nás po reformě byla velmi malá. Při celostátním obvodu by chyběla jakákoliv pouta mezi poslancem a voličem a posílilo by tak ještě více stranické vedení. Větší možnost přednostního zvolení je jen slabou útěchou.

Nesmíme zapomínat, že volební reforma by nemusela uniknout přezkumu Ústavním soudem ČR. Navrhovaný bonus pro vítěze by mohl být nahlížen jako podstatné narušení poměrnosti systému, a tím i jako porušení Ústavy, která hovoří o volebním systému jako o poměrném (Ústava ČR čl. 18 odst.1).

Degresivní bonus sice nenarušuje poměrnost tolik, ale pevný bonus deseti mandátů už tuto otázku nastoluje. Není jistě pochyb o tom, že o deset mandátů zkrácené politické strany a o deset mandátů uměle silnější vítěz, by byly dostatečným důvodem pro podání návrhu na přezkum voleb. Dokonce se zde v případě bonusu celých deseti mandátů pokládá otázka ohledně klasifikace volebního systému. Deset křesel rozdělených tímto prakticky většinovým způsobem představuje 5 % všech mandátů a například Massicotte a Blais (Massicotte, Blais 1999: 345) považují 5 % většinově přerozdělovaných mandátů jako úplnou hranici mezi poměrnými a smíšenými volebními systémy.

Když tedy budeme vycházet z předpokladů, které si vláda stanovila a uvedla je ve zmíněné *Důvodové zprávě* k návrhu této volební novely, nedojdeme k jednoznačnému závěru, že takováto reforma by byla krokem vpřed. Viděli jsme, že systém by se stal proporcivnějším pouze za určitých podmínek - při výskytu malých politických stran. Při prezenci pouze středních a velkých subjektů jsou výsledky nejednoznačné a jak jsme si už řekli, někde favorizují i systém stávající.

Obecně ale můžeme předpokládat, že nový volební systém by více odrážel nálady ve společnosti (vzhledem k předpokládanému výskytu více stran) a celkově by odpovídal volbě občanů více než nyní, kdy je proporcionalita deformována poměrně malými volebními kraji.

Nakonec je nezbytné říci, že předvídaní důsledků změn volebních systémů je teoretický proces, který je odlišný od popisování volebních systémů a jejich konsekvencí. Záleží na složení dané společnosti, politické kultuře, historii nebo i hospodářské situaci. Proto by se skutečné volební výsledky mohly po aplikaci „holandské“ varianty na naše podmínky lišit od zde představených modelů. Zejména výsledky hlasování by byly velmi pravděpodobně jiné kvůli absenci volebních krajů. Zůstává tedy otázkou, jak by se u nás „holandská“ varianta skutečně projevila. Ani ona totiž neodstraní možnost povolebního patu, dokud bude v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR sudý počet míst.

SUMMARY

This thesis named „*The Dutch electoral system and the so-called Dutch version of the electoral revision in the Czech Republic*” aims to introduce the Dutch electoral system and the last attempt of changing the recent Czech electoral system in one case study. It describes the development and fundamentals of the Dutch electoral system until 2005 as well as the aspects of the above mentioned Czech revision (and the recent Czech electoral system) with a main focus on its positive and negative impacts on the electoral system proportionality, representativeness, governmental stability, and the number of parties in the Czech political party system. The revision proposals themselves came out of the special commission established by the Ministry of Justice of the Czech Republic to present several ways how to increase above mentioned stability and proportionality of the electoral system with regard to the so-called winner bonuses.

This thesis verified the hypothesis that the so-called „Dutch” would not affect the number of parties represented in the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic, under the condition of the same voting behavior of the electorate (applied on the general elections results from 2002 and 2006). This is caused generally by the remaining electoral threshold of 5 % of the valid cast votes. However, it is very likely in the future that the system will allow more parties to enter the Chamber because of the absence of the present 14 electoral regions and *a contrario* presence of the new country-wide electoral district (which is obviously similar to the Dutch electoral system). In the field of governmental stability and agility this paper showed that the after-revision electoral system would produce more significant majorities in the chamber, causing governments more stable, agile and credible.

This paper, however, showed that the increase of proportionality and representativeness of the Czech electoral system after the implementation of such a revision is doubtful and real only under certain conditions. In the case of the general elections in 2006, the revision met the governmental request of an increased proportionality and lower under-representation of small parties. But it was caused mainly by the presence of such small parties. The contemporary electoral system with

its electoral regions and the D'Hondt electoral formula (which slightly advantages bigger parties) acts discriminatory against small political subjects. When is their presence suppressed, *e.g.* by electoral coalition of small parties (as was the case of the general elections in 2002), the revision and its bonus only unreasonably advantage the winner by giving him from 1 to 10 (regressive bonus) mandates or simply 10 in the second alternative – the so-called solid bonus. This situation logically leads to a decrease in proportionality (compared to recent system) and a significant over-representation of the winning party. Thus, producing more stable governments as said before.

At last, this paper showed that the „Dutch” revision is not as Dutch as it seems to be. The similarity with the genuine Dutch electoral system is rather accidental. The only match we can clearly see is the presence of a country-wide electoral district, which is certainly the reason for the „Dutch” name of this variant. The electoral formula is also *de facto* the same, because the Dutch system (with its method of residual seats allocation) simply acts as using D'Hondt formula anyway. Furthermore, none of the significant patterns of the genuine Dutch electoral system, such as the extreme proportionality or the fragmentation of the Parliament, did not appear.

Judging this variant of the Czech electoral revision is not an easy task and a further reconsideration of the primary goals of such a revision should be advised. It is necessary to decide what is more crucial for our electoral system. Higher proportionality or higher governmental stability?

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Tabulka 1: Vyvoj nizozemskeho volebniho systému

Tabulka 2: Vysledky parlamentnich voleb v ČR v roce 2006

Tabulka 3: Indexy proporcionality a reprezentace pro volby 2006

Tabulka 4: Vysledky voleb 2006 očištěne od vlivu volebni klauzule

Tabulka 5: Indexy proporcionality a reprezentace pro volby 2006 očištěne od vlivu volebni klauzule

Tabulka 6: Vysledky parlamentnich voleb v ČR v roce 2002

Tabulka 7: Indexy proporcionality a reprezentace pro volby 2002

Tabulka 8: Vysledky voleb 2002 očištěne od vlivu volebni klauzule

Tabulka 9: Indexy proporcionality a reprezentace pro volby 2002 očištěne od vlivu volebni klauzule

Tabulka 10: Vysledky parlamentnich voleb v ČR v roce 2010

Graf 1: Rozdíly mandátů 1946-2007

POUŽITÁ LITERATURA

Zákony, legislativní dokumenty, zprávy institucí

→ Český volební zákon

- Česká republika. Zákon č. 247 ze dne 30. října 1995 o volbách do Parlamentu České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 65, s. 3529-3554. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1995&typeLaw=zakon&what=Rok&stranka=2>>.

→ Dutch Elections Act

- The Netherlands, Act of 28 September 1989 containing new provisions governing the franchise and elections (Elections Act). In *Bulletin of Acts and Decrees*. 2009, no. 452. Dostupný také z WWW: <<http://english.minbzk.nl//subjects/constitution-and/publications/@2036/elections-act>>.

→ Electoral Council

- *Elections in the Netherlands*. Haag, 2005. 14 s. Electoral Council / Netherlands Ministry of Interior and Kingdom relations. Dostupný také z WWW: <www.minbzk.nl/contents/pages/6154/electionsindenetherlands.pdf>

→ Kiesraad

- *Kiesraad: Elections and the election law*. Hague, 2009. 12 s. Electoral Council. Dostupný také z WWW: <http://www.kiesraad.nl/nl/Overige_Content/Bestanden/pdf_thema/Pdf_voor_Engelse_site/Elections_and_the_election_law.pdf>

→ Návrh variant upravujících volební systém

- *Návrh variant upravujících volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*. Praha, 2008. Nezářadováno. Ministerstvo spravedlnosti ČR. Poskytnuto Tiskovým odborem Ministerstva spravedlnosti ČR.

→ OSCE

- *The Netherlands: Parliamentary Elections 22 November 2006*. Warsaw, 2007. 28 s. Election Assessment Mission Report. OSCE/ODIHR. Dostupný také z WWW: <http://www.osce.org/documents/odihr/2007/03/23602_en.pdf>.

→ **Proces-verbaal (zápis z jednání nizozemské volební komise)**

- *Proces-verbaal van de zitting van het centraal stembureau tot het vaststellen van de uitslag van de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer.* 's-Gravenhage, 2006. 177 s. Stembureau. Dostupný také z WWW: http://www.kiesraad.nl/nl/Overige_Content/Bestanden/pdf_thema/Proces-verbaal_Tweede_Kamer_2006.pdf.

→ **Předkládací zpráva**

- *Předkládací zpráva.* Praha, 2008. s.1-2. Ministerstvo spravedlnosti ČR. Poskytnuto Tiskovým odborem Ministerstva spravedlnosti ČR.

→ **Sněmovní tisk 758**

- *Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.* Praha, 2009. 19 s. Sněmovní tisk. 758/0. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Dostupný také z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=758&CT1=0#prilohy>.

→ **Ústava České republiky**

- Dostupná z WWW: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>.

→ **Zákon č.480/2006 Sb.**

- Česká republika. Zákon č. 480 ze dne 5. října 2006, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 158, s. 6738. Dostupný také z WWW: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=480/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

Monografické publikace

- ANDEWEG, Rudy B. Institutional Conservatism in the Netherlands : Proposals for and Resistance to Change. In DAALDER, Hans; IRWIN, Galen A. (ed.). *Politics in the Netherlands : How much change?*. London : Frank Cass & Co. Ltd., 1989. s. 42-60. ISBN 0-7146-3361-5.
- BIRCH, Sarah. *Electoral systems and political transformation in post-communist Europe*. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2003. 225 s. ISBN 0-333-98765-9.

- ➔ CABADA, Ladislav. Systém politických stran a vnitrostranické rozhodovací procesy :
Současný systém politických stran. In VODIČKA, Karel; CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky : Historie a současnost*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha : Portál, 2007. s. 205-240. ISBN 978-80-7367-337-6.
- ➔ DUVERGER, Maurice. *Political parties : their organization and activity in the modern state*. New York : John Wiley & Sons, Inc., 1965. 439 s.
- ➔ KUBÁT, Michal. Volby a volební systémy. In CABADA, Ladislav; KUBÁT, Michal, et al. *Úvod do studia politické vědy*. 2. rozř. a dopl. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2004. s. 265-318. ISBN 80-86432-63-7.
- ➔ LEBEDA, Tomáš. Stručný přehled volebních systémů. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš, et al. *Volební a stranické systémy : ČR v mezinárodním srovnání*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004. s. 19-43. ISBN 80-86473-88-0.
- ➔ LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení : mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2008. 160 s. ISBN 978-80-246-1523-3.
- ➔ LIJPHART, Arend. *Electoral Systems and Party Systems : A Study of Twenty-Seven Democracies, 1945-1990*. New York : Oxford University Press, 1994. 209 s. ISBN 0-19-828054-8.
- ➔ NOHLEN, Dieter. Two Incompatible Principles of Representation. In LIJPHART, Arend; GROFMAN, Bernard. *Choosing an electoral system : issues and alternatives*. London : Praeger, 1984. s. 83-89. ISBN 0-275-91216-7.
- ➔ REYNOLDS, Andrew; REILLY, Benjamin, et al. *The international IDEA handbook of electoral system design*. Stockholm : International Institut for Democracy and Electoral Assistance (IDEA), 2002. 160 s. ISBN 91-89098-00-5.
- ➔ ŘÍCHOVÁ, Blanka. Nizozemí : od konsociační demokracie k polarizovanému modelu vládnutí. In ŘÍCHOVÁ, Blanka, et al. *Západoevropské politické systémy : komparace politických systémů*. Vyd. 1. Praha : Oeconomica, 2009. s. 97-135. ISBN 978-80-245-1516-8.
- ➔ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství : Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Vydání první. Praha : SLON, 2001. 238 s. ISBN 80-85850-94-X.
- ➔ SOBERG SHUGART, Matthew; WATTENBERG, Martin P. (ed.). *Mixed-member electoral systems : the best of both world?*. Oxford : Oxford University Press, 2003. 656 s. ISBN 0-19-925768-X.

- TAAGEPERA, Rein; SOBERG SHUGART, Matthew. *Seats and Votes : The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Haven, London : Yale University Press, 1989. 292 s. ISBN 0-300-04319-8.

Seriálové publikace

- AARTS, Kees; KOLK, VAN DER, Henk. The parliamentary election in the Netherlands, 22 November 2006. *Electoral studies*. December 2007, Vol. 26, Iss. 4, s. 832-837. Dostupný také z WWW: <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.is.cuni.cz/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6V9P-4NHV6SG-1&_user=1490772&_coverDate=12/31/2007&_alid=1588836737&_rdoc=16&_fmt=high&_orig=search&_origin=search&_zone=rslt_list_item&_cdi=5904&_sort=r&_st=13&_docanchor=&view=c&_ct=324&_acct=C000053052&_version=1&_urlVersion=0&_userid=1490772&md5=82b4fe5f525426e9345b81b8111f4fc7&searchtype=a>. ISSN 0261-3794.
- ANDEWEG, Rudy B. From Dutch Disease to Dutch Model? : Consensus Government in Practice. *Parliamentary Affairs*. October 2000, 53, 4, s. 697-709. Dostupný také z WWW: <<http://pa.oxfordjournals.org.ezproxy.is.cuni.cz/content/53/4/697.full.pdf+html?maxtoshow=&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=andeweg&searchid=1&FIRSTINDEX=0&resourcetype=HWCIT>>. ISSN 1460-2482.
- ANDEWEG, Rudy B. Parliamentary Democracy in the Netherlands. *Parliamentary Affairs*. July 2004, 57, 3, s. 568-580. Dostupný také z WWW: <<http://pa.oxfordjournals.org.ezproxy.is.cuni.cz/content/57/3/568.full.pdf+html?maxtoshow=&hits=10&RESULTFORMAT=&fulltext=andeweg&searchid=1&FIRSTINDEX=10&resourcetype=HWCIT>>. ISSN 1460-2482.
- ANTOŠ, Marek. Volební hrátky s bonusem pro vítěze. *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 9, s. 2. ISSN 1210-6410.
- COX, Gary W. How Electoral Reform Might Affect the Number of Political Parties in The Netherlands. *Acta Politica*. July 2006, Vol. 41, Iss. 2, s. 133-145. Dostupný také z WWW: <<http://proquest.umi.com.ezproxy.is.cuni.cz/pqdweb?index=0&did=1062848031&SrchMode=1&sid=1&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1293557589&clientId=85593>>. ISSN 00016810.

- ➔ IRWIN, Galen A.; VAN HOLSTEYN, Joop J. M. The 2002 and 2003 parliamentary elections in The Netherlands. *Electoral studies*. September 2004, Vol. 23, Iss. 3, s. 551-557. Dostupný také z WWW: <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.is.cuni.cz/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6V9P-4CDHGYS-2&_user=1490772&_coverDate=09/30/2004&_fmt=full&_orig=search&_origin=search&_cdi=5904&view=c&_acct=C000053052&_version=1&_urlVersion=0&_userid=1490772&md5=ae73ba66edb28f92f454fdde03534d06&ref=full>. ISSN 0261-3794.
- ➔ KOLK, VAN DER, Henk; THOMASSEN, Jacques. The Dutch Electoral System on Trial. *Electoral studies*. July 2006, Vol. 41, Iss. 2, s. 117-132. Dostupný také z WWW: <<http://proquest.umi.com.ezproxy.is.cuni.cz/pqdweb?did=1062848121&sid=1&Fmt=3&clientId=85593&RQT=309&VName=PQD>>. ISSN 00016810.
- ➔ LEENKNEGT, Gert-Jan; VAN DER SCHYFF, Gerhard. Reforming the Electoral System of the Dutch Lower House of Parliament : An Unsuccessful Story. *German Law Journal*. December 2007, Vol. 08, No. 12, s. 1133-1146. Dostupný také z WWW: <http://www.germanlawjournal.com/pdfs/Vol08No12/PDF_Vol_08_No_12_1133-1146_Articles_Leenknegt.pdf>. ISSN 2071-8322.
- ➔ LIJPHART, Arend. The Dutch electoral system in comparative perspective : extreme proportional representation, multipartism, and the failure of electoral reform. *The Netherlands' Journal of Sociology*. 1978, Vol. 14, s. 115-133. Dostupný také z WWW: <<http://webdoc.ubn.kun.nl/tijd/n/nethjoofs/>>.
- ➔ MASSICOTTE, Louis; BLAIS, André. Mixed electoral systems : a conceptual and empirical survey. *Electoral studies*. September 1999, Vol. 18, Iss. 3, s. 341-366. Dostupný také z WWW: <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.is.cuni.cz/science?_ob=MImg&_imagekey=B6V9P-3WK383V-3-1&_cdi=5904&_user=1490772&_pii=S0261379498000638&_origin=search&_coverDate=09/30/1999&_sk=999819996&view=c&wchp=dGLbVzb-zSkzV&md5=3c14b3a3abcf0b5ccbc45e09f80df3c0&ie=/sdarticle.pdf>. ISSN 0261-3794.

Práce prezentované na politologických konferencích

- KOLK, VAN DER, Henk (2005). *Electoral System Change In The Netherlands: The Road From PR To PR*. Práce prezentována na konferenci Annual Meeting of the American Political Science Association, Marriott Wardman Park, Omni Shoreham, Washington Hilton, Washington, DC, Sep 01, 2005, [cit. 2010-05-02]. Dostupná také z WWW: <http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/4/1/4/5/pages41457/p41457-1.php>.

Internetové články

- BURDÁK, Vlastimil. Uzavírací klauzule. *Juristic* [online]. 16.5.2002, [cit. 2010-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://ustavni.juristic.cz/149445/clanek>>.
- KOLK, VAN DER, Henk. Update on the Netherlands Citizens' Assembly. *Citizens Assembly Blog* [online]. December 12, 2006, [cit. 2010-05-02]. Dostupný z WWW: <http://snider.blogs.com/citizensassembly/2006/12/please_note_tha.html>.
- KUKLÍK, Pavel; BAXA, Josef. Metody pro přepočítání hlasů na mandáty používané v ČR ve volbách od roku 1990. *Český statistický úřad* [online]. 31.3. 2005, [cit. 2010-05-02]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metody_pro_prepecet_hlasu_na_mandaty>.
- PROKOP, Dan. Zelení a lidovci chtějí zrušit volební kraje, politolog je varuje. *IDNES.cz* [online]. 9. února 2009, [cit. 2010-04-23]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/zeleni-a-lidovci-chteji-zrusit-volebni-kraje-politolog-je-varuje-ph2-/domaci.asp?c=A090204_205141_domaci_dp>.
- SOBERG SHUGART, Matthew. Dutch electoral-reform proposal. *Fruits and Votes* [online]. 21 November 2006, X, [cit. 2010-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://fruitsandvotes.com/?p=1017>>.
- VAGENKNECHT, Pavel. Český volební systém a malé strany. *Volte Nevyvolené* [online]. 06.04.2010, X, [cit. 2010-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.voltenevyvolene.cz/news/cesky-volebni-system-a-male-strany/>>.

Internetové stránky⁵²

- *Český statistický úřad* [online]. c2010, Aktualizováno dne: 15.04. 2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>>.

52 Tento seznam obsahuje v textu již citované internetové stránky. Některé stránky byly citovány opakovaně, vždy s konkrétní adresou v poznámce pod čarou, tudíž zde uvedu jen obecné adresy, ze kterých jsem čerpal.

- *Dutch election results since 1918* [online]. 2010, Last update: May 2, 2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <http://www.nlverkiezingen.com/index_en.html>.
- *The Dutch House of Representatives* [online]. 2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.houseofrepresentatives.nl/index.jsp>>.
- *Fair Vote* [online]. c2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.fairvote.org/>>.
- *German Bundestag* [online]. c2010 [cit. 2010-04-28]. Dostupné z WWW: <http://www.bundestag.de/htdocs_e/index.html>.
- *Government.nl* [online]. 2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.government.nl/>>.
- *Icon.cat* [online]. 2007 [cit. 2010-04-17]. Election calculus simulator based on the modified d'Hondt system. Dostupné z WWW: <<http://icon.cat/util/elections>>.
- *Janda : Home Page of Kenneth Janda* [online]. 2009 [cit. 2010-12-30]. Dostupné z WWW: <<http://janda.org/>>.
- *Parlement & Politiek* [online]. 2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.parlement.com/>>.
- *Raad van State* [online]. 2010 [cit. 2010-04-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.raadvanstate.nl/>>.
- *STATLINE : CBS* [online]. c2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://statline.cbs.nl/statweb/?LA=en>>.
- *Veřejná databáze ČSÚ* [online]. 2010 [cit. 2010-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://vdb.czso.cz/vdbvo/uvod.jsp>>.
- *Vláda České republiky* [online]. c2010 [cit. 2010-05-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/>>.
- *Volby.cz* [online]. c2010 [cit. 2010-04-30]. Dostupné z WWW: <<http://volby.cz/>>.